

FREDERIC MISTRAL.

NERTO

POEMA ESCRIT EN VERSOS PROVENSALS

TRADUCCIÓ DE MOSSÈN JACINTO VERDAGUER

BARCELONA

BIBLIOTECA POPULAR DE «L'AVENÇ»

1903

PROLEG

El diable porta la pedra.

A MA ESPOSA

ESCALAR les cimes am la faixa a la cintura, i cantar, els cabells al vent, el pit tot nu i movent els braços, quan el matí i la rosada escarrabitllen i donen plaer, mos cars lectors, això es pa i mèl. Més quan el sol ardorós va a pendre allà dalt la devallada, els transports i crits d'alegria s'apaguen amb el dia de Déu.

Doncs, no us extranyeu pas si jo, lligant la garba a ma faisó, us conto avui una novela en vers joiós i familiar. En el camí remader¹ del clar país de la Tarasca, a Mont-Major, en el Trau de les Bruixes, en altre temps l'he recullida, i la poso en vers aquesta primavera.

Encara que hi figuri l diable, mos bons amics, us asseguro que no vui ni fantasmejar,

ni gallejar, ni trunfar-men. La bona gent de l'encontrada m'ho ha donat com a cosa certa; més el public, avui dia, escolta amb extranyesa lo que se li conta de Llucifer; i molta gent, que l diable té encastada am sa forca, riuran i faran morros si jo ls parlo del Banyut.

Més, què se li endóna a Mestre Mosca ² de la guerra insignificant que se li faci negant-lo! No atura pas al vell bergant d'estar-se al peu de la gatonera i de parar la seva trema. S'estima més que l neguem i que ns en riguem tranquil·lament, i estima més que l'home visca abandonat a tot atzar i perill, puix d'aquesta manera l pobre foli neda de dret vers el xuclador.

Creure, condueix a la victoria. Dubtar, veus-aquí l dormitori, i el peix dins el barril, i la croca dins el riu. Una volta l'aigua es encrocada s'agafa l peix a cistellades, i quan el poble ha perdut la fe l'infern abranda sos focs.

Jo ho veig: vosaltres me direu que l bugader de la ciencia ha rentat totes les galledes del llot del vell món selvatge. Me direu que la llum ha desniat els follets de llurs ciapers i de llurs garrotxes. Ah, pobres beneits! El Maligne ³, al peu de l'Arbre de la Ciencia, ens esperava pacient desde Adam. Tingueu-ho per entès: es el capiscol dels savis.

En fi, espedregar el viarany aon, geme-

gant, l'home s'encalla; no menjar el pa tant moreno, i sortir de la negra polsaguera de la misèria i del mal viure, això, certament, es una redempció. Més d'això no n'hi ha prou. Com digué un savi rei antic, mentre veuré les criatures, per una llei de la naturalesa, néixer, créixer, després desflorar-se i finalment morir entre dolors, jo vers més alt deslliurament elevaré ma esperança, puix la veritat d'ací baix es que tot no es més que vanitat.

Que es aquest món? Una escamesa entre l Crist de les profecies i el dimoni renegat, que ha fet el mal i el pecat. El diable es fi: quan juga, juga, i pren les cartes que estan de sort. Si perd, torna jugar. Milers d'anys ha que fa l'envit a Déu. Antany, quan s'armà la gran partida, diu que jugaven a palet am les roques commogudes que s'estimben de les montanyes; i si algú no ho vol pas creure, que vagi a Leberoun + a veure la pedra tirada per Satanas. Aquella lluita de titans creieu que fou acabada? Tot just se començava.

El diable es un company alegre. Pel mes d'Abril, sobre l'herbei cerca les dances entremaliades. Les entrevistes, la mà ardenta, el jòc d'*amagâ amagâ*, a falta de cosa mellor, li donen plaer. El floviol, la cornamusa, això l'atreu, això l diverteix; i quan gemega l violí,

para l'orella amatent. El diable es una bona peça, ama l riure, ama l'alegria, les carnes-toltes i el brugit; al diable li agraden els bons coixins, l'olor de roses i de murtra; les belles robes escotades i la fantasia de la joventut, que marxa amb el cap ple de vent. Més, sobre tot, li agraden les joguines que fan caure d'esquena als més valents i presumits dins les flames de l'infern; el jòc, que cria ls renegadors, els goluts, els deshonestos, els plagues, els ganduls, els usurers, els estafes; el jòc, que mena, per mals camins, al precipici, a la disbauixa; el jòc, que fa descristianisar; que fa creixer l'ortiga i la calsida sobre les cases enrunades; el jòc, que fa ls parricides.

Gentils lectors, am tot això m sabria greu que agafessiu por: si l monstre es fi, no es pas l'amo; i per aquell que vol lluitar hi ha sempre medi de vencê-l. No us recordeu pas de la rondalla que us contava l'aviona? Dju el conte que quan el preufetaire de dolentes intencions bastia l pont de Gard, s'havia reservada per son compte la primera ànima que passaria per damunt ses arcades. Pera sortir-se de tant mal tracte li engegaren una llebre ⁵. La jugada s'es feta celebre. El diable, que estava a l'aguait, li clavà les urpes al moment. Afigureu-vos com arrufaria l nas quan s'adonà de la befa! De la quimera que n tingué,

---

l'esclafà sobre la muralla. Encara s veu a l'altra banda de pont.

Ah, el murri! Res l'emascara; res li fa res: desordenat i mal ordit es son treball, com els rosegalls de les rates.

Mina la terra, trava l carro, remena l llot, remou el vesper, va am sos dolents paperots a fumar la llei divina! Més el sol fon la ruina, i el sol i la pluja renten el pont ⁶, i corre l diable a l'abim. Això, que sembla mentida, com el nuvol de la falla, sovint respon a la veritat. A pesar de tot, el pont es dret, i el mal esperit que s revolta ha fet de manobre pera l Senyor. Brilla, oh Sol! Estem am Déu! Dònes, pareu els vostres davantals.

ELS BARONS

A sa gentil majestat dona Elisabet de Romania

CASTELL-RENART ¹ am ses torres, allí banyejà, al cap d'un serrat. Més el castell, que avui jeu a terra sense marlets ni porticons, am les mates de farigola, salvia d'Aragó i morelles, que hi floreixen en la primavera, en lloc de les dames d'altre temps, amb el llegardaix que roda sobre algun bocí de muralla, mentres el vent entre ls pinatells fa musica, el castell, am ses torres coronades que senyorejaven la plana, alçant a l'horitzó ls tres punyals de son escut, era allavors encara imponent sota la capa del sol: els papes regnaven.

En Pons, el senyor tant poderós, jeu malalt en son llit, les mans en creu; Nerto ², sa rossa pubilla, està asseguda a l'espona. Per allà baix,

de tant en tant, sota les teulades de la fortalesa, se sent un cavall que renilla.

— Pobre Robin! — diu el malalt, alçant els ulls al trespòl. — Crides ton amo! Més, ai!, sobre ls estrebs no l duras pas gaire més!

Ell té raó, a fe de Déu! El rei dels metges, el jueu en Mardoqueu, que a cavall de sa mula baixa allà pel caminet, adés, ha dit brandant el front:

— Això es un mal que serà llarg.

Per la finestra coronella la matinada se veu lluir, alegrement il·luminant aquell que jeu sobre l llit, el drap del cobrecel i el soperb parament de cordovà. Més l'alt Baró pressent que no s llevarà més; i tot plegat, am veu forta, enrogallada i fonda, treu defòra ls criats, i am sa filla, tot sol, se confessa de sa vida.

— Ma filla, — diu, — Déu me convida a comparèixer al tribunal de l'eterna sentència, i d'un rosec que tinc al pit cal que t conti l'història. Oh Crist! Oh Crist, condemna-m! Més que Judes, més que Mahoma, he merescut l'infern que brama, puix de ma sang he venguda l'ànima! Ah! Pobra bella! Talment es negra ma traició, que de perdó m'he fet indigne. Farà tretze anys per Sant Estropi que Isnart de Mourmeiroun ens reuní alguns barons pera treure de ses garrigues els llops de Ramon de Turena³. Saps? Aquell gran

pillastre, lladre de camí-rals, crema-convents, que en ses sortides tot ho feia anar a foc i sang, i que passava sobre les masies i castells com les pues d'un rampí. Quan s'hagué batallat prou am l'espasa i la ballesta, i quan els Tuchins ², escombrats, al fons de les valls i sobre les carenes hagueren girat cua, dins sa masia, de Bacalan, Isnart ens galejà nou dies. Tots els matins, fins a mig-dia, corriem per l'ubaga, tot bornant, o en el prat creuavem les dagues. Aprés ens entaulavem, i l'hipocras, d'olor de farigola, a dojo rajava dins els gots. Quan sortiem, farts del festi, sobre l'errat, els sequins d'or, au!, se jugaven a tres daus. Quan la fortuna no vol riure!... Ella m'anava, si primer mal, després pitjor. Devien haver-me embruixat... Més del bell fons veges de sortir! Juguí follament i perdí tot lo que vaig arriscar. Doncs, entre onze hores i mitja nit, am la broma baixa en els ulls, jo men venia per la montanya. Ah, Déu! El cap se m'obria! Havia perdut tot lo que tenia! Desesperat, més mort que viu, rodant com un boig, m'esgarrií no sé on. Havia perdut mon espèrver, mon cavall, mes oliveres, mon mantell vermell de Florença, totes mes illes de Durença, mes deveses de Castell-Renart, mon noble escut de tres punyals, els joiells de ta difunta mare, els barnats de darrera la porta.. No m

restava més que l'afront i la creu que tinc sobre l front. I com un vol de tàbacs negres que s'aplegaven a mon seguici, esfeireint-me am son *zum-zum* i fujetejant-me am sos bots, tots els mals pensaments me perseguien a llançades. «Noble espellifat, vés a anegar-te! Jugador, vés a estimbar-te! El captiveri, la fam, el sarró, allà baix t'esperen, i l'escar-ni demà va a escupir-te a la cara! Baró arruïnat, has quedat nu i cru!» Més si en el camí, per atzar, am son or a la faixa, s'escaigués de passar per aquí un marxant!... Qui ho sabria? No hi ha ningú enlloc... Ah! Tirar-se-li al damunt, ferotge, i degolliar-lo com un anyell! Ai, infeliç! I ma filla! Oh! Aprés surt el llop, quan té fam!... Vinga l diable am pecunia, i vendré, si cal, ma filla!

— Pare! — cridà la filla. — Tinc por! Vendre sa filla, pot fer-se?

— Oh! — cridà en Pons. — Pots maleir-me. Encara no havia, en mon desvari, llençat el mot de venda; encara sento les esgarrifances; alif baix sento un cruiximent de dents amb un liarc escarritx que no sabia pas d'on venia. Veig un gros nuvol que cobria am la seva ombra tot l'areny. Soltadament, la lluna surt de la negror, i davant meu veig enlaire, sinistre, una gran roda que voltava i que am son cercle ombrejava gairebé cent canes de terra.

Els ulls lluent com dos gresols, el cos ajupit, entercada la cama, i am sos dos braços empenyent la barra, un personatge malcarat feia grinyolar l'enginy espantós.

«—T'han, doncs, pelat com un secall! — me diu aquest tot alegre. — Ah, mon amic! Qui juga perd. Més, pera un *guapo* decidit, nafra d'argent no es pas mortal.»

I, fent-me tals raons, el rodaire burleta feia sempre voltejar la roda del pou... Més l'esfereidora sinia, ira de Déu!, vet-aquí que vomita, a bell raig, a grosses moles, els sequins d'or i les dobles, que trincaven al raig de la lluna... Me sento rebullir la sang.

«—Aqueixa terra que trepitges, — me diu, — mira, es una clapissa d'or i d'argent. Oh! La màquina! Si jamai l'home l'imagina, se podrà riure de Déu... Doncs, bé: pactem? Tot això es teu, i dins tretze anys jo vindré a cercar ta genitura.» Estrenguí, jo que t parlo, aquella mà, i, miserable, traïdor, m'arronso a la perola de l'infernal dinerada. La mala-passada del diable, que t conto aixís breument, passà com un llampec. De ta raó era un eclipse, podran dir-me. Més l'argent, batut de nou, trincant, flamant, que m cremava la mà! El veig, el manejo encara, i el sospeso... Ardent de febre, embriagat, tot seguit, com un foll, torno a jugar. Els dits sem bellugaven. Anem!

Foc de Déu! Ja tinc diners! Mil florins! Qui para i cop! I, *zas!*, els daus van a galop! En menys d'una hora me vegí tant ric com el rei moro. —

Més Nerto, am ses trenes d'or, descolorida per un defalliment, en sa cadira està mig caiguda, com una morta. Al cap d'un moment, els dolços ulls closos, resta immobilitat. Aprés, quan la sang ha revingut, s'alça esblanqueïda, s'esqueixa la gonella, i, tot xisclant, am ses ungles esbulla son cabell ros i crida:

— Sóc del diable! Maledicció! Sort esgarri-fosa! Jo què faré? Aont aniré? Aont, oh Déu meu! Me salvaré? D'aquell que tresca per les tenebres sento ja la mà gelada que m'agaña pel clatell. Ai! Vola-ten lluny de mi, bella innocència de donzella! Mon dolent pare m'abandona a les tentacions de l'infernal, i no veuré més el jorn de l'alt. Ara, adéu, doncs, ma capelleta, aon pregava tant senzilla tot contemplant en els finestrals els sants i santes vermellosos que resplendien en plena gloria! Va a venir sobre mi, ara-bans-ara, quelcom d'horrible, i vaig a caure del clar mig-dia al negre ubac... Gran Santa Marta de Provença, preneu, pobra de mi, ma defensa, vós que en el país de Tarascó haveu vençut l'horrible drac! Alguna esglaiadora tramontanada va a portar-me a la condemnació, i el terrible bofa-

rut ja ve d'amagat sobre mi. Mare de Déu, Verge immaculada, Santa Maria poderosa, que, si us plau, avui, com en altre temps, podeu trepitjar Satanas, Verge Maria, a mon adjutori, oh!, veniu corrent, que estic perduda! Veniu: a vós m'entregaré, i em faré vostra del tot... ¿Serà possible que al diable m'hagin venuda en matrimoni? Sóc batejada! No ho vull pas! Pare, pare, m'enganyeu!

Am ses trenes que belluguegen i am sos cabells onejants, la donzelleta fa extrems de plors, de crits i de transports. Pobra filla del castell! Ella, la reina de la plana, agraciada sens parell! De qui parlaven els pagesos? No més de Nerto. Era tant galant noia! A voltes entrava dins les cases:

— Déu hi sia! Què feu de bo? Roda l fus, Damisela Babet? Comare Jana, sou llogada? Me farieu servei pera la bugada... Sou vós, Nanon, que heu pastat? El pa es ben llevat i cuit. I la Martreta, quan combrega? Si va essent tant bona minyona, jo la pendré pera cambra.

I de cap a cap del carreró sa blanca mà treia sempre alguna pesseta de sa bossa.

— El pare es un vell llop-cerver, es un busca-bregues; més la donzella del cabell ros, — deia la gent, — val un imperi.

Tenia, cal dir, la cara més fineta del vol-

tant; i la colla de fadrins del barri, en farandola, li havia ja plantat el Maig. Cap d'ells jamai li havia dit allò que n diuen floretes. Tant solament vers sa torreta ls galants d'alentorn, desde Segonau " a Mont-Ventour ben sovint estaven a l'aguait. Vers el sol quiscun se gira, i quan la Verge es a sol-ixent, tots els ulls van vers ella: es la poncella de la vara de Jessè, que cada mà n'es amiga; més la poncella s'acaba d'obrir i ningú gosa cullir-la.

Al mirador de sa torra, Nerto, pera respirar l'aire fresc, o bé pera guardar-se de l'enuig, devegades anava a badar un xic. I, dins l'atzur, la tendra baronesa deia aquí ses cançons tot mirant les orenetes que s posaven al penell.

Era passat el temps d'alegria, el temps d'amor, aquell bon temps en que venien de castell en castell a dir versos i galejar els trobadors! El monocordi ja no espargia sos dolços acords a la claror de la lluna. Un segle havia que en les alteroses cambres de la comtessa covava un nuvol de tristor: els gallarts cantadors ja no hi eren, i la llum s'hi era disminuïda.

Nerto, feta de petita an aquella vida retirada entremig dels marlets colrats de son castell acimat, vivia soleta am sa tia, dòna Sibila. Més en tant son plaer era de llegir, que, pera instruir-la i regir-la en tota cosa bona i

bella, la savia dòna tots els dies li feia dir de cor un troç del *Breviari d'Amor* 7.

Ah! El bell llibre! Feia esment, en cada vers que engrunava, dels aucells, peixos i les besties que en terra són; de la virtut meravellosa de les plantes, de les pedres precioses, el safir, la pedra d'imant que atrau el ferro de les mans; i après el camí de Sant Jaume, els dotze signes del Zodiac, l'estrella de la bella cua, la Serena, la nimfa Eco i els vuit vents de la rosa marïna; i après el punt de la doctrina, Eva, nostra avia, i son espòs, els angels bons i els dolents, la plena alegria del Paradís, i les deù penes dels damnats; i après, per fi, l'Arbre d'Amor, recomanant el bon humor i la cortesia tant escaienta a les damiseles ben nades i que tenen requesta dels amants. Il·luminat d'or i de blau, si n tenia de flors i de vinyetes, el pergami! Am les imatges, Nerto se complavia d'allò més; i quan veia en la pagina una polida verge, aixerida, rosseta i un xic descolorida, l'ull blau, la boca carmesina, tenint un brot de gessamí 8, am dos versos escrits dessota:

—An aqueixa me retiro del tot: no es cert, ma tia?

I, endormiscada, dòna Sibila, tantost li responia:

—Noia poc vista, ma bella filla, noia cer-

cada: això vol dir aquest ram. — I tornava a donar capsinades.

El baró Pons, sempre en guerra, no estava gaire en sa llar: un dia d'ací, demà d'allà, no feia més que córrer. De la Provença a la Limanya, de la Romanya a la Gasconya, part d'allà dels monts, part d'allà dels mars, ara en Sicília, ara en Piamont, no hi havia mai una estocada, una colcada guerrera, una barreja, una batalla, una destroça, sense que Pons no hi anés i s'endugués pèl o ploma. Portant el pès de sos remordiments i cercant l'escomesa de la mort en lo més espès de la lluita, corria sempre a la perduda.

Trist, emmantellat, quan retornava a son castell, hi pujava al crepuscol, i, après que descolcava de son cavall sota l porxe, la gentil Nerto li corria davant a fer-li festes. Més ell, sempre girant el cap, la rebutjava am tristor, ensems que de sos ulls regalaven dues llagrimes.

— Veient la filla, plora sa esposa, — deia la gent.

Més el baró, amagant el neguit que l rosegava sota aquella mirada ferotge, donava ordres a sos vailets; cinc o sis dies feia brugit, i, après, de nou passava la porta. Nerto deia:

— Pare: doncs, que dessús la terra jamai tindran fi eixes lluites?

Ell respongué:

— L'home de pau fa son ofici, i l'home noble viu en guerra.

Un jorn, no obstant, d'envers Grenoble, era tornat tant fet malver, que s'ajegué en el clot del llit... I el senyor Pons, sentint venir l'ultima hora de sa carrera, abans de partir pera l gran viatge ho havia dit tot a Nerto.

— Ma filla: en tal desgracia, al cor me resta una esperança, — el pecador digué; — hi haurà pot-ser un camí de salvació. Veig, certament, que per tal crim jo dins l'infern cal que m rosteixi sense esperança d'absolució... Més tu, innocent penyora de mon abominable pacte, hauras de caure envolta en les angoixes de ma desventura! Ah! M'es això més aspre que la mort! Vés vers el Papa, el Sant Pare, escampador dels grans perdons: ell té les claus del Paradís, i el Senyor no li contradia... Això sí: hi haurà prou treball am la polvora que s consum entorn dels barris d'Avinyó, prou treball hi haurà, no dic que no, pera enfilar-se fins a la roca aon l'Iglesia penja sa llantia i penetrar dins el torrelló aont el Papa s'encastella; puix Boucicaut am ses tropes, o llemosines o d'enllà del Loire, estretament i sense afliuxar, tenen assetjat dins son palau a Benet tretze, que a la França respon desde allí dalt a tota ultrança, tot fent ploure rocs i sagetes

sobre l clatell de sos soldats. Contra la sapa, contra l'incendi, se defensa bé aqueix vell Papa! Hauria degut embarrar-me amb ell... Ara es massa tard, malany de Déu! Més vaig a dir-t'ho: hi ha una dreuera que ningú sap. Desde davant del mur d'aquest castell surt un soterrani, una llarga còva pregonna i estreta que passa per sota la Durença, pera desembocar en la gran torra del Vaticà avinyonenc... Es la salvació! Recorda-ten! El Papa Climent i dòna Joana, quan era estadanta del castell, hi ha cinquanta anys, d'amagat feren obrir aquest cau pera que per sota terra l Papa pogués fugir en cas de guerra. La reina Joana, après, confià la clau del passadiç i el secret a la nostra familia; i pot ben ser que allà dalt nostre Sant Pare, rodejat i hostilitat com es desde fa quatre anys i onze mesos, i separat de tot el món, estiga tip d'aquest llarc setge, i pot ben ser que, no coneixent aquest camí de salvació, ell passaria l Purgatori pera trobar una escapatòria. Creu-me, Nerto, hi cal anar! Més, pera anar mellor guiada, mena-ten Diana la llebrera: te servirà de guiatge. I si hi hagués sota les voltes alguna bestiola per atzar (pot un saber-ho?), una salamandria o una serpassa am sa roncadera, ben segur Diana t'advertiria i a més li torceria l coll. Quan hauras caminat mitja lleuga, si l passatge no s

nega, sentiras una tronadiça amb un espantós rodolament que roncarà sobre ta testa com el brugit d'una tempestat. No tingues por, camina tranquil·la: es la remenamenta dels codols que l furor de la Durença am ses aigües escorredices remouran amunt sobre tu. Per fi, quan dins el trau xafagós hauras caminat prop de dues hores, veuras que l pas-sadiç s'arbora, i, après, un raig que baixará menut, menut, pera fer-te claror. Al Papa diga-li que fugi i que per refugi prenga Castell-Renart. Els provençals d'un salt se posaran al costat seu; i lliure podrà llegir a tot el món el llibre de l'Església... Ma filla, vés a Avinyó! Tot fent memoria del nostre nom, pren el coratge dels nostres avis! Afanya-t a conjurar la tempesta... Vés, no esperis la darrera hora, puix van a cumplir-se ls tretze anys.

Tot sanglotant, el vell s'atura. Nerto, am les mans al cap, surt de la cambra. Dòna Sibila debades vol saber lo que li fa perdre l seny. Nerto reclama sa pel·liça folrada d'una pell d'anyell.

— Pugeu tots sobre ls marlets! Pregueu!— crida com una folla. — Pregueu per mi!

En açò, vola a la torrella ont hi havia la clau penjada en el claver. Entre l ferretam embolicat cerca la clau sagellada am l'escut pontifical. Entra com una daina de porta en

porta; per ses cambres se fa dur la llebrera,
que saltareja al seu entorn. Desapareix en els
recons d'una escala que caragolant-se devalla;
treu el forrellac de la portella del soterrani;
en la foscor, dins l'aire greu, al raig d'una
llanterna sorda, ella, esglaiada, s'entafura;
ella, commoguda, fa sa via, i la llebrera va
davant.

II

EL PAPA

A la comtessa de Tolosa

FEIA uns setanta anys que, lluny de Roma abandonada, el Papat havia vingut a establir-se a Avinyó. Avinyó prompte havia agafat ales veient-se la capital del món i del pontificerey. Tot el que creu en Jesucrist havia fidelment girat son carro vers el sojorn del seu Vicari. Les nacions bevien al Rose. Els Princesps de l'Iglesia havien bastit habitacions principals en les vores de la Sorgo i en les eres. Aprés dels burgesos, aprés dels nobles, se veien barrejades les cases am ses llanties i canaleres i ses teulades a la genovesa. Les iglesies ornades de sants, les capelles i els oratoris, d'aquí i d'allà n'hi havia a milers. Sempre tritllejant sobre la vila, el bronzo de cent cloquers cam-

panejava gaiament. I, il·luminades, al cor de la nit lluien les Verges de les cantonades.

Més el palau pontifical els guanyava a tots. Encavallat sobre l'aspra Roca, el castellaç que toca ls nuvols acimava dins el cel, sobre l'esquena de ses arcades, la quadratura prodigiosa de les set torres de pedra dura que retreien adreçant-se una maisó de gegants. El monument s'emmirallava en el riu que rodolava a sos peus, senyorejant desde sa altura la plana immensa de l'entorn, i en les flors de les grans finestres venien a cruixir les busarques, i els martinets a grossos vols s'oïen cridar entre ls marlets.

Escamarlat sobre l Rose abundós, com un camí d'arcs de triomf, un pont de pedra, alt com no n'hi ha gaires i llarc com pot ser no n'hi ha cap, junyia França i Provença. I, tenint sos murs nous i flamants pera defensa i per corona, la vila, plena com un ou, podia dir: *ungibus et rostro*, i davant de tot-homfer mostra d'aquest acudit de son aligot, que té les claus entre ses urpes.

Els llevantins hi traficaven; hi colcaven els cardenals vestits de porpra; els romeus de Sant Antoni o de Sant Bartomeu cantaven fort pels carrers: els barquers i aventurers, frares de tots colors, excomunicats que am greu dolor se donaven cops al pit, gent de

guerra i de marina que s'batien a l'hostal, era un embroll, un xivarri com no n'hi ha gaires enlloc.

Tantost, els cavallers de Rodes pujaven, gallarts, la Calada ¹, am llur creu de vuit puntes brodada en blanc sobre l'osberc; tantost, en una farandola queia, de morros, un predicador de perdons... Haurieu trobat penitents de totes menes vestits de sac, i flagellants, tots sangnosos, que am llur corda de tres nusos espellicaven llurs esquenes.

— Ah! Carn golosa, carn traidora, te destroçarem, te destroçarem!

I, au!, cops de fuet sobre ls ronyons.

Aprés, els doctors xerrant de ciència; après, els italians parlant de Rienzi ²; après, enfolllits per sa juvenesa, els col·legials tranquils a les belles dones finestreres deien versos cap-al-tard, deien els versos amorosos en que l Petrarca féu lluir sa immortal avinyonesa... Veus-aquí l'embaixada espanyola! Feu lloc! El senyor veguer acompanyat de sos arquers! Els diputats del rei d'Hungria! Visca la princesa Maria! Visca l Papa Benet! Oh! Quina calor! Oh! Quina set!

— Adéussiau, dòna Miquelassa!

— Ah, compare Eusebi, que laça estic! Deixeu-me pendre mon ventall... Enlloc s'està tant bé com a casa.

— Qui vol taronges de Mallorca? Sindria fresca! Enciamades i coques!

— Ai! M'han esqueixat el faldellí!

— Jo he perdut mos rosaris...

I cridories i simulacres, alertes, embranzides, i devegades algun jueu que fuig allà baix esfereit.

— El pellingot! El berret groc! A la jue-
ria! Que s'encaui!

Cinquanta nois li van darrera; i simulant, pera trunfar-sen, l'orella d'un porcell amb una gaia de sa bragueta, li crida l vol d'esperverats: *Vet-aquí l'orella de ton pare!*

Sobre tot això, movent temperi, i elevant sa veu imperiosa, el mestral formidable, altrament dit el vent-terral, de lloc en lloc, de les altes comes queia ací baix com una tromba; i dins l'espai blanquinós la revoltosa tementa haurieu dit, quan desenteulava, que passava l'halè de Déu pera escampar sobre les nacions la benedicció del Papa.

Més l'ona que munta, après devalla; aquella pompa triomfal. aquella gloria, era son terme. El vell dimoni, que es tant fi, havia pogut ficar la discordia en el Sant Col·legi. Una onada d'heretgia, una lamentable confusió havia partit lo que era hu i romput l'Iglesia en dos troncs. Hi havia l Papa i l'Anti-papa. Pere de Luna³ té les aclamacions de

Barcelona i d'Avinyó, i Bonifaci allí s'anomena pontífice sobirà de Roma. Tenen per Papa al romà, el franc, el germà i l'inglès; més Provença i Catalunya volen el Papa de Durença.

El guerrer Boucicaut, mariscal del rei de França, es, doncs, vingut amb sa armada, amb el ferro i les flames, pera assetjar el vell toçut que en Avinyó es papa i rei. Cinc anys ha que el setge dura, i l'explosió dels enginys fa retrunyir ja fa cinc anys les voltes del palau gegantí.

Tot lo que romp o que estella, les colobrires, les bombardes, els trabucs i els canons, esportellen Avinyó.

Desafiant el foc, desafiant la mina, en son niu d'aliga, aon senyoreja, entre ls llampecs i els trons, el gran pontífice està serè. I de l'Olimp on s'entronisa, ell, com un Jupiter que trona, fa ploure sobre ls assetjadors bocins de pedra i petards, i sobre l món llença en revolta les llanternades de sos llamps. El fort es ple de catalans i aragonesos, enredats sota l'arnès i portant la capa am gallardia; per llur Papa, i encara que l diable hi fos, s'hi farien matar fins al darrer. El savi rei de Pamplona els portà a son cosí Pere de Luna quan, ja fa alguns anys, vingué en ses galeres, per la mar i el Rose, a prestar homenatge a Benet, com un rei mago.

N'hi hagueren de festins i festes pera galejar a don Martí! ⁴ Davant sa cort que l'acompanya, Benet tretze havia donat la Rosa d'or al rei d'Aragó. I la ciutat en chor cridava:

— Visca l jardí de les olives! Visca la santa Iglesia! Visca l Papa i son gonfaroner!

Més avui el Papa es presoner. Tot va de mal en pitjor: la fam, l'horrible fam, munta i camina, munta dins el castellaç i trenca ls braços dels guerrers. No tenen ni pa, ni vi, ni viures; estan assecats com suro; i, per les esquerdes dels marlets, tot apuntant llurs manganells, veuen el Rose avall dessota, carregat de bótes, carregat de grans. Meravellós, cap amunt hi havia un bell jardí ple d'oliveres; sobre les arcades de les altes sales, sobre les ogives colossals, estava sospès enlaire... Ai! A l'extrem en que s troba l Pare Sant, han destruit am sa fruita la bella selva, i tota verda l'han cremada pera guardar-se de l'hivern.

El Papa somnia, concirós i esblaimat. Els cardenals de son conclave s'han passat tots a l'altre camp: sols n'hi resten dos, dos vells cap-blancs. Més el patriarca indomable, per més que s quedi sol en sa arca, voga sempre, voga breçat sobre l gran cisma ferotge. I quan bisbes i reis el volen treure de la barca, ell els respon:

— No baixaré pas; Papa só, Papa moriré.

Entretant, la petita Nerto surt de la torra... Dintre l palau no se sent altre crit que «Alerta! Alerta!» L'aparició d'un esperit no hauria pas mogut més rebombori. Tots se pregunten què pot ser. Aragonesos i catalans se precipiten, commoguts, al voltant de la donzella; i la llebrera bellugosa, boja de reveure l sol, salta, fent caricies a tots am son morro afalagador. Més, en mig d'aquesta sorpresa, Nerto demana tot seguit ser menada al comandant.

Abrigat am sa manta llistada d'or i vermell, el capità del fort se redreça sobre sos artells. Era un mallol de lluna bona mossèn Rodrigo de Luna, puix del vell Papa era nebot. Hardit, llest com un argent-viu, diu'n que la punta de sa espasa no arribava al cap de la veina; dos ulls com brases, una crin de lleó, un mostatxo i una perilla negres i fins com pèl de taup; i, après, ai de qui li fes nosa!

A voltes, dins Avinyó, amb un parell de companys s'aventurava cap-al-tard, corrent de nit les gatones, arrapinyant-se per les parres o bé cantant desde l'escala forana: «A l'amant que l cor li bat veniu a obrir, veniu, la bella!» Après, ne voleu d'avalot batent el guardià i el prevost? L'endemà, dins alguna androna, sota l llindar d'una dama, en sa sang se rabe-

java algun jove agonitzant... Malifetes encara més grosses, crims horribles, atrocitats, s'atribuïen al nebot del Papa, i, per més que s diga, no es prou. Afigureu-vos, d'ones, l'intriga, quan en sos braços mossèn Rodrigo vegé caure la gentil poncella, espaordida com una cader-nera!

— Pera servir-vos, la damisela, si cal, — digué, — pendré ales. Digueu-me prest lo que voleu: seré llest a vostres ordres.

— Vui, — digué la gentil Nerto, — veure l Papa.

— Estan obertes les grans portes del palau, bella, pera tot lo que us plagui.

Això dient, mossèn Rodrigo, com l'aucell quan veu l'espiga, sen va vers ella cumplimentós, tot besant-li l cap dels dits. Se l'emmena, fent bracet, per escales de tota mena aclarides per troneres, obertes en el gruix de la gran muralla; per portes, per revellins i reductes, per giravolts i laberintes, replans i corredors llargs que mai s'acaben, munten, devallen i caminen, i tornen a pujar. De l'ufanós papat veuen revolta l'opulencia: piles d'or; una mina d'argentins vasos d'iglesia; un pedregam, una estelada, una bellugadiça de grossos diamants, de celidonies, i d'esmaragdes i de sardenies, i de carbuncles i de lapislaçuli; après, les empaliades dels tapiços;

aprés, les banderes que han preses al moro, allà, en la Terra Santa, els prínceps de la Cristiandat. Ella, entretant, li ha contat tot; li ha contat, tota espaordida, com l'han venuda al dimoni.

— Jo, — don Rodrigo li digué, — pera salvar-vos de l'Adversari, sé un remei que no té preu. Sabeu què pot coll-tòrcer, el diable? No hi ha més que l'amor.

— I què es l'amor? — ella digué. — No n fan esment sinó les cançons i les noveles; més, qui pot dir on se troba?

— Pot-ser jo podria acompanyar-vos-hi, — afegí Rodrigo, afectuós. — El carrerany de les amoretes, ple d'ombra clara i de flors, es el camí del paradís.

— No obstant, senyor, — li diu Nerto, — la Santa Iglesia ns ensenya que es ple de pedres i d'espines el carrerany del paradís.

— L'amor es un ramell en el sí, — digué Rodrigo; — es un calzer d'hipocras pur i de delícies. L'amor es una font que naix i que sospira dins sa conca, i, riallera, après creix i com un riu après se surt de mare, i de cap a cap, dins ses illes, els aucells no fan més que cantar. L'amor es una dolça terbolina, es una expansió poderosa, desperta; es un panteig aon se viu xalant-se com els déus; l'amor es una solejada aon dues ànimes embriagades

prenen el vol cap a la llum, i s'embessonen pera sempre; l'amor es una flama fina que s'endavina en els ulls, que omple l cor, embalsamant-lo, i que s dóna am la mà; es un sospir, una halenada que cobreix de flors els esbarzers; en fi, es una boca en foc que, tremolanta, enloc no troba de què beure, quan diu «moro!», sinó sobre una boca germana.

Més quan anava a abaixar-se, el galan, pera abraçar, en sa follia, a l'innocenta, se presenta, alt, sobre la muralla, amb els braços oberts, un crucifix escabellat pel dolor, am dues claus en creu sota una tiara cisellada.

Nerto feu la senyal de la creu, i, girant-se vers l'amorós,

— Bell cavaller, — digué, — me sembla que vostra dita no es conforme a la del *Breviari d'Amor*, puix en ses pàgines d'or he llegit que l'amor deu ser pur com al paradís terrenal...

El senyor i la damisela en aquell moment arribaven a dalt de l'escala d'honor. Avall, immenses, caragolaven les graonades de marbre blanc. Mossèn Rodrigo digué tot baix, empenyent una gran porta:

— Mon cor, noble donzella, s'endú l'esperança d'agradar-vos més un altre dia... Entreu: el Papa es aquí.

Nerto se n'entra am tremolor dins la Mi-

randa. Alta i gran era la sala d'aquest nom, la meravella d'Avinyó. Entre les branques gegantesques de sa carena, sobre l fresc, el pinzell de mestre Memmi havia representat el cel amb totes ses magnificències. Tot revelava la presència del gran pontífice de les nacions. Per les finestres en creu, am ses planes i eminències, se desplegava la natura, i l'ull admirat comptar podia totes les Sorgues del Comtat³, totes les viles que s'aixequen en la rica terra de Venisso.

Benet tretze, pensatiu, estava en son reclinadori; i per allí ell contemplava l jorn de Déu que tramontava, deixant un vestit rogenic sobre l Ventur cobert de neu. Era un gran vell am roba blanca, portant la barba fins a cintura, altivol, magre com un Crist, d'ulls ensotats i trist el front. Engolfat en sos pensaments, en aquell moment veia partida la cristiandat; veu desde allà dalt l'Iglesia palanquejant sense timó; veu, dins la mar, que puja i ronca, les santes ànimes en greu pena; veu el Concili, en parers diversos que escandalitzen l'univers, tornant-se l'anatema; i prenent peu de son sagrat i creient-se Papa de debò, ell diu, no obstant: «No m doblaré!»

Aixís que la porta s'es oberta, Nerto arriba vers el Sant Pare, i, tota acotada a son aspecte, d'una rabalada cau a sos peus.

— Qui ets, i d'ont ets, filla meva? — li diu el Papa. — Es meravella, en mig de l'aspra guerra que ns fan, veure-t ací, pobra noia!

— Escolteu-me, Santissim Pare, — Nerto respongué; — l'Altissim m'envia a mi de misatger pera sostreure-us al perill. Castell-Renart es ma maisó; el baró Pons es mon pare... i veus-aquí l'instigació: hi ha un conducte ^e entre Tourrias, la vostra torra, i el castell que allí s mostra: un pot aventurar-s'hi sèns temor, puix jo só vinguda per allí. El Papa Climent i dòna Joana, quan era estadanta del castell, fa cinquanta anys que, d'amagat, feren obrir aquest conducte pera que per sota terra l Papa pogués fugir en cas de guerra... Per vostres drets perseguits, Pare, veus-aquí la llibertat! Hi ha la Provença independenta que allà baix ardenta us espera: els ciutadans i els barons d'Arles de Sisteron, de Baus, de Draguignan, de Castelano, de la montanya i de la plana, us guardaran, us mantindran, puix sou el gran sacerdot de Déu!

— Déu poderós! Açò es extrany! — cridà l Papa. — Tu ets un angel, un angel pur enviat de Déu pera escarni dels dolents!

I Benet, elevant sa destra, l'havia ja solemne i magistralment moguda en creu pera beneir, quan de sobte se sent en el palau cruixir quelcom d'horrible...

Esgarrifós entra en la miranda Rodrigo de Luna, cridant:

— Aquest es el dia de nostre dany! Tot es perdut! El palau crema! I el foc-grec, Pare, anguileja sobre les crestes del castellaç abrandat per espantós mestral: plouen bombes sobre les set torres; dirieu, al veure-ho, que l cel cau pera esclafar com un pinyol d'oliva l papat d'Avinyó... Ah! La destral de l'estellador es dins el tronc. Fugiu, Sant Pare, en sò del poble provençal; i quan vindrà i gran assalt, nosaltres, si cal, dintre l'incendi morirem tots matant, tot enderrocant nostres marlets sobre Boucicaut i ses mainades.

El Papa s'agenolla i prega; sos ulls s'anequen dins l'infinít, i, ple de majestat, exclama:

— Faci-s vostra voluntat!

Com un arbre que s'rbora après l'embranchida d'una rafagada, ell, l'arbre mestre, s'adreça i, encaminant-se vers la paret, pren les especies consagrades, que eren tancades en l'altar, i dins aurific reliquiari les estreny bé sobre son cor.

Llavors, acompanyat de Nerto, que sa llebrera entremaliada no ha deixat més, tot depressa, el noble veíl devalla l'escala de marbre blanc, ensangnosada pels moribons i cadavres.

Mentres atravessa la gran cort, sos vells soldats li obren pas, i, pressentint l'hora darrera, van en massa a agenollar-se sota sa mà.

A voltès el despit en va s'amaga, i entre l'brugit del vent que bufa esclaten els plors i els comiats.

Més Benet, portant son Déu, puja amunt a dalt del fort. Per allà amunt, clara, argentina, llavors sonà una campana: tot Avinyó s'estremí, i els trabucs feren pausa, esperant alguna gran cosa... Puix la gent de per tot sabia que la campaneta d'argent mai sonava per aquells cims sinó quan el Papa s'entronissava o quan per ell venia la mort.

Sobre l balcó del seu fort, la tiara en testa, blanc i regi, s'avançà, doncs, Benet tretze. Tota la ciutat d'Avinyó estava allà baix agenollada; tota l'armada de Boucicaud havia encorbat front i banderes.

El gran pontífice dels creients, alçant el braç, ensems que la veu, sobre l món i sos destorbs, digué, parlant *urbi et orbi*:

— *Benedicat vos Dominus, Pater, Filius et Spiritus!*

Davant del palau que flameja, alçant aquella veu suprema, el poble, tot sanglotant, respongué entre plors:

— *Amen!*

Llarga estona, amunt, en ple incendi, dret

---

contra la mestralada, dret sobre la Roca de Dom, Pere de Luna s'aguantà ferm. Aprés, alçant sa cara trista, donà la darrera mirada sobre les runes babilòniques del Vaticà avinyonenc; i el darrer Papa d'Avinyó, abrigant-se am son gran mantell; el darrer Papa d'Avinyó, als tristos raigs de la llanterna que porta la petita Nerto, sota l passatge recobert, anà en l'ombra a pondre-s, com un sol al caure l dia.

III

EL REI

A la senyora Adriana de Nimes

CASTELL-RENART està de festa. D'ençà que són dretes ses muralles, entre les illes i els sorrals de la Durença, jamai ningú ha vist desplegada pels camps tant magnífica bellugadiga com hi ha avui dins el castell.

Sobre la punta d'aqueix escull la nau suranta de Sant Pere s'es enrocada: el gran sacerdot, en terra segura, ha rescatat sa autoritat lliure i plena.

I de França i de Provença, pera saludar sa deslliurança, a cavall o en reguitzell, corren els grans i els petits, cridant:

— Visca Benet tretze! Per sempre més ell governi!

El rei valerós de Forcalquier, de Napolis i

de Jerusalem ' s'hi es encaminat am sa noblesa, guarnida am tota sa pompa; i el brocat i el satí, i el damas vermellenc, amb el sinople l'ermini, belluguegen dins l'encordellat del poble.

Enrotllat de sos vassalls, el jove rei de Provença vol que l Papa l maridi.

— I que l diable se m'emporti, — ell diu al Papa, — si jamai ningú us agreuja davant meu! El Papa Climent (que Déu tinga!) en Avinyó volgué ungir-me rei, quan tenia set anys... Pogués altre tant alcançar de vós!

Am Violant, sa promesa, els espanyols en embaixada són vinguts de l'Aragó, vers Lluís II, nostre princep.

I am sa roba color d'herba, dòna Violant va majestuosa, responent amb una mitja rialla a les llargues salutacions dels estols.

El poble diu:

— La bella reina! Veieu quins ulls! Fonen la gebre.. El nuvi, certament, es prou aixerit, més ella té un garbo complert. Les altres dames, al seu costat, què semblen? Res... Tot ho té ella!

Diuen que a Arles, demà passat, ell la deu conduir, resplendent de diamants, a Sant Trofim ?...

— Cal que l'amor fumegi la terra pera la princesa d'Aragó.

— Cal que de Tarascó a Niça no s faci més que una farandola!

— Am tota branca que penja cal enllaçar un empaliat!

— Diuen que, a ple sólc, van a sembrar els sous am l'arada...

— I si algú vol moure brega al gran Sant Pare Benet, guardi-s del rei Lluís!

— Dòna Violant es riquíssima: nou galions, de gom a gom, estan carregats d'or allí al Grau, aon s'abriguen del mestral: açò es el dot de la reina.

— Que remuntin prompte, malviatge!, i que descarreguin a bon port!

— Nou galions, mala sort! El rei podrà lliurar batalla...

— I abaixar, si vel, les pagues del pobre món provensalenc...

— Abaratis al menys la sal!

Aixís, mentres se xerra i la multitud claqueja, Nerto, la filla del castell, amb un cop de martell, va a trucar a l'oratori del Papa, i li conta sa historia.

— Us he salvat, — diu, — una vegada: cal que ara vós me salveu a mi. Mireu si só infortunada! Ma planeta tenebrosa jo la confio a vostres mans. Dintre alguns dies, pot ser demà, l'instigador del mal vindrà a cercar-me! Oh gran Sant Pare! En vós espero: vós, que

teniu l'infern esclau; vós, que teniu les claus del cel, am vostra influencia cobriu, en nom de Déu, la pobra Nerto! Conjureu el maligne esperit i que pera mi sia impotent.

El Papa està una estona engolfat dins son pensament. Aprés:

— Senyor Déu! Veniu, Senyor Déu! Sieu testimoni de que, si podia, pera la salvació de l'ànima hermosa que a mos genolls tremola faria vessar les santes fonts! Més, pobra donzella, no hi ha pont entre l'infern i mon imperi... Del purgatori i de ses flames misterioses puc bé, mitjansant les indulgencies, deslliurar alguna ànima en pena; més quan el dimoni us emmalla dins els nusos de sa trema, cal un miracle d'allà dalt que puga rompre sa mestria... Doncs preguem a Déu, preguem a Maria, preguem a Sant Pere i a Sant Pau, que enllestixin pera tu la palma! Preguem a Miquel, el gran arcangel, que am sos angels te rodegi... I pera pregar com cal, vés, es necessari entrar en un convent. D'Arles, demà, se fa l viatge: per son maridatge hi va l rei; hi anirem tots, si Déu ho vol, i tu, abandonant aquest món dolent, això, ma filla, es precis, dins l'abadia de Sant Cesari tanca-t discretament i guanyaras la salvació.

Pel mes de Maig les nits són curtes. A trenc d'alba, l'endemà se lleva tota la cort. Els

cavalls, ensellats, embridats, guarnits de flocs, renillen i potegen.

Abrigades am llurs mantellines, el cabell lligat amb una cinta les grans senyores, llestament pugen al silló. La noblesa se disputa la gracia i agilitat, caragolejant d'ací i d'allà, i el Papa i el rei són a cavall.

Més al temps que la rumbosa comitiva confosament s'apressa pera marxar, cobert am son berret punxagut, davant el poble silenciós hi ha l'astrolec que profetisa.

El bufó del rei diu picardies; i el nano, que li torna la pilota, fa una ganyota de geperut.

Am sos dos uils blancs, el moro, negre com un penjoll de móres, riu tot ensenyant ses ben dentades genives.

En els passeigs d'oliveres, que estan florides al peu del serrat, els donzells juguen a córrer; els gentils patges i els bufons juguen am goços falders.

Tots contents, a la fresca, parteixen en llarga colcada. Corren davant els trompeters tocant *La bella Margoton*.

Els rossinyols canten l'albada, i per tot les flors descloses per la verdosa campanya llençen un balsem olorós. Els gonfarons, les banderoles, enlaire juguen am l'oreig; en els plocs de la seda tremola en camp d'atzur la

flor de lis; i els colors aragonesos, l'or i la sang, el *venturesa* els fa onejar en el sol.

Durant ³, com li diuen, monta depressa: de son escabell immens i escabellat els raigs filegen; i la rosada, que llueix en perles sobre el cabell de nobles dames, prompte s'hi embeu.

El rei, el Papa, am Violant, fan el camí en companyia.

Digué l rei:

— El mes que ve, si fa bon vent dins el golf, estic resolt a partir a Nàpols... Aquest cop hi haurà mortaldat, i l'usurpador Lancelot pot pendre coratge pera fugir, si gosa afrontar nostra quimera! Tinc a Marsella vint galions, set bergantins ben enlestits i cent llaüts a punt de partir. Aquella flota tindrà per càrrega mos blancs cavalls de la Camarga am tres mil cavallers. L'hora ha tocat: fóra bogeria deixar-se perdre l'herencia dels comtes-reis de la Provença; aquest país napolità, qual corona nostres avis, fa cent anys, conqueriren; *dolce paese* que rodeja l riuere etern de la mar sota les besades d'un clar so! Del gran rei Carles no sóc pas nebot pera quedar-me un trist reietó d'Arles.

Inclinant-se vers Lluís II la bella nuvia d'Aragó, li diu:

— Me voldreu am vós, gentil senyor?

— Reina, — digué l rei, — digni-s vostre gran cor perdonar-me! Us deixarem pera governar. Nostra Provença, tant magolada, tant trepitjada i ferida, té fretura d'una mà dolça pera acabar de guarir-se. Aqueix vescomte de Turena, que per crit de guerra tenia: *Ronca!*, ha fet, el dolent, vint anys un mal terrible en el país, destruint castells, saquejant viles, passant nostres pobles a foc i a sang, fent de les seves dins els monastirs, robant les dònnes i violant-les, posant els homes a rescat, tractant el rei com una baboia, llençant mon poble al captiveri, trencant els ponts, les oliveres, cremant les iglesies i les masies amb una rabia de llop, i après, pera acabar-ho d'adobar, ma mare viuda i jo nin! Per fi, l'horror i la quimera fan agrejar nostra milícia: de Tarascó a Forcalquier els cloquers toquen a somatent. Al crit de la patria, els paisans, irats, manegen les dalles al revés; els pous s'omplen de plagues, i, com un brau dins una arena aconseguit, l'altiu Turenne, tancat per totes bandes, esporuguit, va a anegar-se dins el Rose.

Més, mentres el rei parla, un gentilhome que munta un cavall negre, tot manyagoi, feia rient el galleret entorn de la petita Nerto.

— A la veritat, no esperava reveure-us tant aviat, — deia ella.

— El papelló va al roser, — ell li respon;—

de sa maisó sabent que era fòra Benet tretze, Boucicaut lluny del palau pontifici havia girat la brida, jo no sé aon; i del parell que s'agrada he corregut a engrossar l'acompanyament. Més el camí serà massa curt i la felicitat celestial, si tinc, totes aquestes festes, l'honor d'esser el cavaller vostre.

— No feu pas com l'atmetller, — digué la jove castellana, — que, per florir d'hora, s'enganya. Demà vespre, adéu, jovenesa! Entro per monja al Gran Convent ³.

— Creieu, doncs, — diu don Rodrigo, — que un monastir us abrigarà contra l diable? Més Lucifer sap arrapinyar se com un gat selvatge. Què se li endona d'una muralla, an ell, que pel forat de la clau pot entrar d'allò més bé i anar-vos a espisar! Ell que, si vol, pobra poncelleta, va a esquitllar-se dins vostra celda i, sota la forma d'un mesquit, vindrà a zumzurnejar sobre vostre devocionari! Què se li endona de les tancadures i de l'oració que mai s'acaba, an ell que, pot-ser, am l'olor d'una viola que floreix, amb el sò d'una bandurria o amb un raig, va, de defòra, fins al chor de l'iglesia a enterbolir-vos el cor! Podeu tirar-li pla aigua beneita: ell, com un rat-penat, vindrà a amagar-se entre les vigues: i aprés, en somni, quan seguiu el fil que ell us teixeix, de la campanya o de la vila us durà l'ombra

d'aquell *ai!* que vós, pot-ser, anyoreu! I sospirant un se desvetlla, tot recordant la visió meravellosa; i s'estira ls braços blanquinosos pera retenir la bella imatge... més l'amorosa aparició s'envola amunt entre les estrelles.

— Oh! Calleu-vos! — li fa Nerto. — Jo no sé pas això com va; més cada vegada que vostra boca diu alguna cosa, això m bloqueja. Jamai ningú m parla aixís: es com un beure vermell que m fa goig, que m regala, que tot plegat m'embriaga; après... Veieu? Estic desmemoriada... I si al Sant Pare Benet us conegués menys afecte, creuria que sou l'amic del diable!

I, seguint el camí d'Arles, tantost gansejant, tantost trotant, prínceps, barons i damiseles, entre vergers, prats i forments, corren alegrois; i en llurs nius, que la garsa enverdiça, al cim de les copes dels olms, els petits, am llurs crits, fan ressonar els camps al veure tanta gent que llueixen d'argent i d'or.

El rei digué:

— Ens falta l'Italia, i hi entrarem sota l pali, puix els pisans, els bolonyesos, els sienesos i florentins m'han fet dir que m'esperen. Si allí prosperen nostres armes, si en bon punt esclata la sublevació de la Calabria, del mont Vesuvi les vessanes veuran aixecar-se mos tendes i a mi reposant en el Castell de l'Ou...

Més, un cop capgirat el bou i tenint la brida del poder, per dret d'espasa i llei de senyoriu anem a Roma a reunir un gran concili ecumenic que posi totes les consciències, Pare, sòts vostra obediència! ⁶

— Déu us ajudi, noble fill,—digué l Papa,—i Déu faci que vostres altes esperances arribin totes a madurar! Amb els drets sobre Aragó que acaba de dur a Lluís II dòna Violant, la Provença podria pujar per casualitat al cim de sa fortuna: a ser la testa dels països llatins. Les tres nacions més catoliques de la republica cristiana a Provença de fet vénen a mesclar llurs elements; i de tres forces concentrades vostra encontrada, ara o més tard, pot esdevenir l'articulació. A l'emperador Constantí li somreia aquesta idea, quan, en lo melior de ses conquestes, estigué a punt de manar establir en Arles l'imperi romà.

Aixís, acursant el camí, l'enraonada era trencada de temps en temps pels pagesos, que el Sant Pare beneïa; puix, al llarc de la via, els llauradors, agenollats al peu de l'arada, els masovers del voltant, els sagals, els carreters, els gallinaires am llur ase, els pellaïres, no us desplaïa, que compren les pells d'ovella, tot el bon poble, ple de fe, estava de genolls davant del Papa.

— De l'afadic que us aclapara Déu us alleu-

geri, pobra gent! — digué l Papa, dirigint sa magra mà vers la pobretalla. — Sobre ls plebeus, sobre ls pastors, sobre vostres masos tots oberts, vessi ses gracies el bon Déu! Sobre vostres fills, nés i nétes! Sobre la messa i sobre la cullita! Sobre l pa negre que mengeu! Sobre l remat i sobre la pleta! Tingueu la pau interior, que això es la major alegria! l vostres gotes de suor se tornin perles brillants!

— Quin bon sol, — deien les dònes, — pera badar eis narcisos!

I, patatim i patatam, tantost cantant, tantost rient, aquella filera de gent esparpellada segueix la *Paiado* de través, immensa planura de blats que fan goig traient espiga.

— Si cacessem les cogullades? — diu la marquesa Ravousseto, que té l falcó sobre la mà-nega. — Mireu!

Dins l'espai pregon, l'esperver, fins a perdre-s de vista: sobre la verda plana plouen sang i plomes.

Veus aquí que de sobte vint cavallers, après la bella del falcó, com en una era, trepitgen i calciguen, folls, sota ls peus dels cavalls, el blat rossenc dels paisans, am crits i xiscles que sen van fins a la volta del cel.

— No us heu encara divertit prou? Deurieu al menys convertir-vos! — digué Nerto a don Rodrigo. — Una jovenesa en flor que a Nostre

Senyor es oferta, un pecador que plora, donant-se cops al pit; una ànima que puja a Déu com una flama, no crec que hi hagi res més hermós! No oblidem pas que la tomba es allà al cap-d'avall que ns aguaita; que bones obres i malifetes resten escrites i ens acompanyen quan partim; que nostra vida es menys que un llum; que nostres dies van com un riu a precipitar-se sèns retorn dins l'esfereidora eternitat; que som ací pera una prova; que la felicitat se troba més amunt, i que l'haurem o la perdrem, segons farem bé o mal... Ah! Penseu-hi, mossèn Rodrigo! El raim verd mussa les dents, i els plaers del món, quan sen van, no deixen més que pols.

Nerto semblava il·luminada. Mentrestant, la matinada hermosa s'esvaïa dins el ple del dia; els monuments de Mont-Major dauraven sos caires al sol; i Benet, el bon Sant Pare:

— Salut, — cridà, — noble monastir, aon jo fui l'abat de la legió benedictina! 7 Oh melosa terra de promissió! Oh Mont-Major! Oh paradís, aont he viscut mos mellors dies! Com me ve a la memoria ton silenci i la flaira de ton roc! Quan me recorda l' solaç de tos tranquils estudis! Quan me recorda l'ombra de Déu allargant-se per tes sales immenses! Avui, davant ma tribulació i en la posta de ma gloria, mos ambiciosos somnis

de monjo, ah!, que feixucs són per ma vellesa!

I la claror del sol resplendia allí sobre l
Gran Clar ⁸

Home d'empenta, tot nervi, Rodrigo estava fet a veure, al foc dels seus ulls, fondre-s el gel i la neu i a guanyar els forts per assalt o per sorpresa. Més en presència d'aquella gracia, d'aquell bell liri aon reposa tant de candor i de fiança, Rodrigo prova l poder d'un sentiment novell i fort que ve a atiar la feixina.

—Nerto, parleu com una santa! Més el rosinyol que refla us respondrà que la ditxa, pel mes de Maig, es dins l'atzur, es esser lliure sobre la branca i esbrotar sa franca alegria... Quan heu estada sola cinc anys, dins les parets d'un castell, acorada per la relleutor, ah!, que hi fa bo d'estar defòra? Veniu, espieu a nostre voltant: guardant llurs ovelles, els pastors fan davant llurs pastores cabrioles sobre l'herba; tot solcant el goret, el bover xiula, alegre; dins els blats verds les herbejadors xerren i riuen joioses; els traginers en els caminals fan cascabellejar llurs mules; els dalladors en els pradells, els pescadors en els rius, les minyones en llurs masos, i els caçadors en la garriga, tot això va, ve i se belluga am la sang en efervescencia... Escolteu, doncs, a nostre entorn: no hi ha més que un

zumzum i bronzidera, no hi ha més que un murmuri que munta de canyars i ferratges; l'ona remoreja dins el riu; el peix folleja dins la corrent; per tot resplendeix l'hermosura; la sava corre am força sota l'escorça de les branques, i en tota flor hi ha sa gota de mèl. Res vol morir: tot germina, tot grilla, tot s'anima i tot congria, i la llum del sol inonda aquest quadro vivent... Aixís el rei, sa núvia il·lustre, que l sol no eclipsa, sembla que am bon humor condueixen el gran triomf de l'Amor. També nosaltres estem de festa, Nerto! I la flaira de la ginesta, de l'arç blanc, de l'aranyoner, donen plaer a l'olfat... I voldrieu vós que trenqui jo l'embranchida de tot mon ser? Nerto, voldrieu vós que en un amagatall jo sofoqui els petons que frisen sobre mos llavis? Nerto, voldrieu que sobre l cep esbroti ls raims? No! El vi vermell a mi també m fa denteta: de la juvenesa ajogaçada visca l'ardor impetuós! Nerto, traieu del cap vostres escrupols! El temps es bonic, la mar abonçada... Am l'amic que us invita embarqueu-vos: sobre l'ona ajogaçada ns deixarem anar ensems en l'explanada lluminosa; i parlarem de lo que nua i cuilirem lo que es polit, abans que l'oblit i l'ombra extenguin sobre nosaltres sa coberta...

— Mireu les calandries, — digué Nerto, —

com s'enlairen en el cel! Ah! Si poguessim ser aucells! Rodrigo, mira les orenetes! Ens han fregat am llurs ales. . Porten bon temps, no t sembla? Llur crit va repetint: «Jesucrist!»

Tot just finia la damisela, quan allí davant se veu venir un estol de cavallers. Els cònsols i el Senat d'Aries, reunits a tot el poble, clergues i burgesos, nobles i plebeus, vènién a l'encontre del rei i del Papa.

— Per la llei que nostres pares nos llegaren, — els arletencs al rei digueren, — som homes lliures, i la ciutat no regoneix altre ceptre que l de Lió; més, senyor, podeu entrar sense témer res, podeu entrar com a rei, si en bona gracia solament veniu a Aries. Sobre la riba, veieu, dreta entre ls pollancre, una columna, allà al cantó? Es el Bastó de Sant Trofim ¹⁰. I de molts anys no s'ha sentit dir que mai hagi atravesat la seva ombra sense renovar el respecte per nostres furs i llibertats.

El rei digué:

— Que Déu us dô augment! Plau-nos regoneixer a vostra gran comunitat totes les llibertats antigues, prerrogatives i privilegis; i més: tenim per sacrilec, per malfactor i deshonorat a qualsevol que toqui la seva integritat.

Llavors els crits ressonaren:

— ¡ visca l Lleó! — cridaven. — Visca l re

---

de Provença! Visca l Pare universal! Visca l'incomparable regina del mes de Maig!

Aprés, l'ufanosa comitiva, al sò de les trompes que esclata al repicar dels redoblants, entre la pols que blanqueja i els raigs del sol que s belluguen, robes, capells i capcirons, tots ells esperonant, els homes am l'espasa dreta, entren dins entre grans salves.

ELS LLEONS

A dòna Julia d'Anfòs Daudet

SOBRE l planell de la Major ¹, allà vers el mig-dia, veïns i veïnes, animosos, dintre una sala emblanquinada, feien parlar a mestre Buisset ².

— Tant mateix el Papa Benet ha cantada missa?

— Que l'hagi cantada no es pas lo cert: ho havia promès .. Més, pobret, com es vell i prou atribulat, no ns ha dit missa ni sermó. Es estat mut en son trono, mut sempre. Més, de totes maneres, el cardenal, mossèn Brancas, ha fet molt bé les cerimonies d'aquest soperb casament, i Sant Trofim no ha vist mai tal esplendor dintre son portic.

— Oh! Quin trepig! Quin tripijoc! Pera

fer-nos lloc hem empengut: venien les dònnes bracejant; més no hi ha pas hagut medi de veure res: una colla de cavallers, batent els empedrats, treien guspises dels carreus ..

— Un mata...gent! Conteu-nos, doncs, mestre Buisset, vós que sou (segons diu tot-hom) el més lletrat d'Arles, conteu-nos prest lo més relluent d'aquest quadro.

Anant i venint, dintre la cuina de sa casa emblanquinada, mestre Buisset de llarc i d'ample se passejava sobre les lloses; i quan arribava a l'aigüera, prenia la garrafa i bevia un glop del claret, llençant per terra ls escorrim del got.

Ah! Dòna Fabresa, sa muller, podia dir-se tot una mestressa! Oh! Lo ben arreglat de dins la casa! Els perolets, les mesures de l'oli, la farinera, els salers, el pastador i la panera, l'escudeller, el guarda-cendres, la ganiveta, el cap-foguer, la taula d'alba am sos estalvis, la groga llumenera am son ganxo, l'escalfa-llits am sos set traus, tot lluïa com un mirall. I, pera lliurar-se de les mosques, de mals ulls i de la xafogor, cobria la porta un encanyat claret, portant una creu vermella en mig... En un cantó hi havia un compas amb un escaire, puix el prohóm de la casa era agrimensor d'ofici; i, a més, ell tenia per costum escriure am sa galan ploma, en son gran llibre de me-

mories, una breu relació de tot lo més notable.

Veus-aquí, doncs, que Buisset s'encongeix, i, am les mans agafades al darrera,

— L'iglesia, — diu, — estava coberta de domassos brodats. Quant ric era això! En els domassos s'hi veien brillar les armes de Catalunya i de Provença, les dues nacions de convivència pera mantenir la parla d'oc, els escuts d'armes del *Languedoc*, d'*Anjou*, de *Corcega*, de *Sicilia*, de la *Cerdanya* i d'altres illes, posseïdes pel senyor Papa, o pel rei. El rei, el Papa, am son aparell august, l'un am sa tiara, guarnida am profusió de pedres precioses, tenint pot-ser tres pams d'altura i encerclada per tres corones, gran i solemne am sos vestits blancs; l'altre portant el ceptre, roba de porpra am corona d'or, estaven dins el chor davant per davant. Oh! Més, quan sense comparació es la reina! Es adorable! I un oficial francès que estava prop meu se feia fort que es la princesa més bella que hi hagi avui al món. S'anomena dòna Violant. Els capdals de l'ordre de l'Hospital, els grans priors d'Arles i de Sant Gile estaven drets a la banda de l'Evangeli. Tots els poderosos eren vinguts a fer homenatge; sense mentir, n'he coneguts més de quaranta: el príncep il·lustre de Tarento, germà del rei, la creu al pit; el famós

Refourciat de Gout; el senescal Jordi de Marle, que amb el veguer d'Arles anava de costat; monsenyor Simon de Cramaud; Lu de Grimaud el valerós, gran almirall en Ribanova; mossèn Lleó de Vila-Nova, gran mariscal de l'armada; Flamen, el cavaller egregi; i els còsols d'Aix, Uch de Mano, Joan Tressemano, Gui de Mount-Clar... un estol de bisbes. Dins la nau hi havia ls nostres sindics, et gran jutge; finalment, pera fer sos homenatges, se veien patrons de tots els gremis, els escuders, l'inspector de les rescloses; après, darrera tots, amb el clavari, mestre Buisset, l'arxiver humil. Prou, era quelcom de bo: ho posaré en ma llibreta. Ara, arribem al maridatge. Parions en anys i en gloria, veus aquí que, resplendents els reals nuvis, tots dos ple-gats vénen a posar-se davant l'altar, sota l pali de drap d'or, pera prometre-s l'un a l'altre. Llavors el cardenal pronuncia la benedicció nupcial; el poble en massa crida: «Visquin els nuvis, reis del mes de Maig! Visca llur ditxa pera sempre!» I els *set goigs* ³ de timbre clar alegrement tritllejaven; i gaviades d'au-cells, de tortoretetes i de coloms, en les vidrieres i en les capelles, volaven am gran esvalotec! Més, bones dònesh, això era bo: ho posarem a la llibreta... Ah! Que m descuidava: s'han fet ofertes, no pas pera riure! Après han donat a

la cobla gentil: Aries dotze taces d'argent; Marsella, una barqueta d'or; Tarascó, una tarasqueta; la vila d'At, confits; Avinyó, un nuviatge; Forcalquier, tres grossos pans de cera; Aix, un gran baul; en fi, pera completar-ho, eis diputats dels Tres Estats han ofert al rei per ses estrenes, i en horri com si fossin prunes, cent mil florins d'or tringants... He tingut set tota la matinada: deixeu-me tastar el clarret...

I, atravesant per entre les comares, mestre Buisset, dient això, tornà a beure un glop.

— Més, tot aquell gran acompanyament ont s'allotja? A *Ris-quand-gagnò*? +

El pontifice soberà s'allotja en el palau episcopal; el rei, al palau de la Truio.

— ¿No hi ha pas perill de brega, — deien els arletenes, — i en havent dinat el rei no surt pas?

— Sí! Us diré que ls pescadors de Trencotaio i de Bell-Caire li van a oferir l'esturió en homenatge; après sortirà .. el rei Lleó!

Tant bon punt acabava l'agrimensor, se sent allí defòra aixecar un somatent formidable: els arletenes, presumits i gelosos de llur antiga independència i de llurs llibertats politiqües, havien volgut fer-ne assaig davant el rei dels provençals. Haurieu, doncs, vist pels carrers, amb una pompa séns igual, desplegar-se la processó i la majestat del lleó.

En les onejantes banderes que descapdellen, esclatanta, l'història d'Arles, haurieu doncs vist, armes viventes del país, el lleó d'Arles en tota forma estrafer son enorme cap; esblanqueit per la vellesa, amb el morro arrufat, am la gola badanta, primerament representava Arles el Blanc, el vell lleó que anomenaven Albion, davant del qual el gran Hercules hagué de recular en mig de la Crau; tantost, lleó lladí, portant el làbaro de Constantí; tantost am ses urpes, com un llum, alçant la creu de Sant Trofim; tantost cenyint sos rossos bucles am la corona de Boussoun, am sos dos ulls lluents, com dient am rugit: *Ab ira leonis!*; tantost am l'urpa trocejant la serraïna mitja-lluna, i, com un home que péga, estrenyent l'espasa del gran Guillem, tot rondinant, amb un agre ferotge, aquell vers lleoní famós que diu: *Urbs Arelatenis est hostibus hostis et ensis*. Altres voltes, ple de majestat, l'haurieu vist, tranquil·lament assegut, tenir el globo de l'Imperi; aci, simbol del poble arletenc; allà, lleó del gran Sant Marc; en fi, allà baix, lleó de mar, tenint am les potes un troç de trident i sobre l golf de sota Fourco regnant de nom, com de fet, per sos mariners i calafats 5

Més el veritable lleó, sortint de son estable, havia llençat un tal rugit que, en la maresma,

d'espant, tots els bous de la Camarga se n'estremiren.

— Fugim! — cridà la multitud. — El lleó!

I en galeres i en tartanes, de la Roqueta i de l'Auturo, un poble foll corria a l'aventura, cridant esperverat:

— El lleó! L'han desencadenat!

El vell monarca, alçant el cap, conegué prou que era sa festa. Anava gravement, alterós, tot espolsant sa rossa crin, am son pèl que s'encerissa, am son front arrugat, acompanyat del lleoner, que parlant-li l'aturava.

Après el rei Lluís, dona Violant am sa cort, tots seguint en vistosa colcada; i a cavall, aprop de la reina, anava Nerto.

L'euga dels nuvis era coberta d'un bell vellut color d'iris, sembrat de flors de lis d'or.

Van a veure batre, en les Arenes, el noble monstre, un contra quatre.

En els immensos cercols, pera veure batre-s el lleó, està acampada tota la ciutat: hi es Arles en pès, que crida i bada.

La farandola omple l'elos, anguilejant i caragolant-se. L'hermosura de les airoses arletenques respierdeix sobre les grades d'alentorn, desde terra fins al cim. Arles aquell dia feu ostentació de tota la bella sang de races nobles que han fecondat sa moguda terra.

La fina grega hi reia amb el goig de les donzelles, germanes de Diana i de Latona; la romana, sobre les arcades monumentals, dignament s'estufava soperba, com les vestals del temps d'August; i torcent-se dins son *droulet* o amagant-se darrera son velet de cambraïna transparenta, la bruna i palida serraïna amb sos ulls de foc enlluernava l jovent.

Els collars i agulles d'or, i les corones de perles, i els anells cobrint ses mans, amb les creus de set diamants, les robes verdes, la garnatxa escarlatina, els plumalls, els berretons i els casquets, s'hi barrejaven a belles onades.

El gai sol, caient arreu sobre ls vestits i cares, feia lluir aquell borboll com una caldera que fa l bull. El tamborí pera donar aire, pera la canalla fonts de vi, un món de tots colors... N'hi havia pera marejar!

— El lleó! El lleó! — cridaven.

De sobte les portes s'obren, i a poc a poc, sense brugit, surten quatre braus negres i gar-ruts, i surt d'un bot, d'una altra gavia, el ferotge mascle de roja crin. Se planta; espia un moment. Els quatre bous s'apetiten... Oh! Pobrets! El lleó bota, n'escanya dos en un moment, i, d'una urpada en el costat, pantejant, l'altre s'arronsa.

La multitud s'aixeca, febrosa:

— Visca l gran rei d'Arles! — crida.

El darrer no espera pas a rebre també son cop: se tira terriblement sobre l lleó, abaixant les banyes, i li forada i ventre.

El lleó se gira, esfereïdor, vers el fibló; arrapa an aquest envers la cuixa, i am ses barres el sacceja, fent-li cruixir els òssos. Aprés, d'un bot, salta la barrera, ficant-se, furiós, entre la multitud. Cercant amagatall, trepitjant-se i morts de por, la multitud fuig a més córrer...

Mentrestant, amb els morros sangnosos, les entràmenes obertes, l'animalaç, fuctejant am la cua, estava a l'aguait. . Tot plegat, coneixent que estava en presència d'un rival, i d'un rival prou digne d'ell, el lleó d'Arles, rei també, agafa l'embranchida contra l rei.

El rei i la núvia coronada, en l'esglai del moment, eren tots sols. Més, am bravesa mirant intrepids el monstre, estaven en llurs sitials sense moure-s. Nerto, esfereïda a tal aspecte, s'arredossa, pobreta, als peus de la reina... De quatre en quatre pujant els amples bancs de l'amfiteatre, la gran bestia ja halena frec a frec, quan, en lo més embolicat de la revolta, Rodrigo de Luna se llença com un llamp davant per davant del monstre i li enfonsa sa daga en el clatell... En la basca del cop de mort, torcent son horrible cap, la bestia morreja la terra.

La reina, la bella Violant, se treu un rubí de sa garlanda, i a l'acte ne fa present a don Rodrigo.

Nerto, a poc a poc se revenia.

El poble, frenetic, bramava.

— El rei es mort? Visca l rei!

Més, entristits, els vells se deien:

— Mal auguri! Adéu, barca de Sant Trofim! El lleó mort, el Delfi naix: la republica està a la fi.

I les dònies i els fadrins cridaven:

— Au, tamborinaire!

I, girant-se tot somrient,

— Ara, — digué l rei Lluís al senescal Jordi de Marle, — sóc veritablement rei d'Arles.

Pera fer al rei sos homenatges, el Senat havia fet encarrec de son parlament a Bertran Buisset, que, per sa llengua i per ses lletres, tenia gran anomenada en tota la ciutat.

— Rei de Provença molt il·lustre, i vós, bell astre claríssim, — començà l'orador d'Arles. — lloats sien Déu i Sant Josep, que han disposat vostre casament i protegit vostre nuviatge, com consta a cadascú per l'espectacle que s'es vist; gran espectacle que ns recorda aquella bellíssima historia de la muller del gran Bousoun. Sense raó engelosit de la reina Augusta, sa muller, Bousoun, en sa ira injusta, diuen que la féu exposar en les Arenes, davant el

morro esglaiador d'un lleó enverinat. Més l'animal, fill de Cirene, anà a l'instant, respectuós, docil i manyac, a llepar els peus de la virtuosa princesa; puix es cosa curiosa que nostre lleó real sempre ha reverenciat la virtut de les nobles dames... I en el mal-encontre mateix que ns ha fet tremolar a tots, sense por se pot dir que, si la fera no s'hagués trobada lligada pel ferro, oh reina, llum de bellesa, d'amor, d'honor, de majestat!, tot saltant vers vostre sient, nostre lleó hauria fet reverencia.

—Oh! Oh!—crerà l foll del rei.—Malviatge qui n creu un mot! Mestre Buisset, sou un embolica-cuentos, puix a mi, com a tots els espectadors, m'ha semblat que prompte heu tingut la bona idea de no estar-hi massa aprop... Mestre Buisset, no us en faig carrec, puix jo he fet com vós. Oh! Quina por! N'estic geperut... Més, callem. Davant la retorica, que la marroto se retiri, i, com digué Ciceró, senyors, *cedant arma togæ!*

El riure esclata alentorn, i l'orador està aburrit. Mentres s'està revenint, Nerto, Déu meu!, pensa en el convent; sa innocencia es esmoguda per una emoció extranya: pluja i sol del temps de Maig, l'ànima i el cor estaven en lluita. L'ànima digué:

—Cal que m salvi! Aquest món es com una illa baixa batuda per l'ona del pecat. Que

poc se me n'es faltat de morir sense confessió i d'anar-men a l'infern! Aquella bestia, aquell lleó que dins l'embut, els cercles de l'amfiteatre, me cercava, m'atreia, m'embruixava, era Llucifer! Era Llucifer, que volia llençar-me a l'infern! Prou me puc tòrcer, prou puc córrer: veig el morro d'aqueix lleó llengotejar davant mos ulls. Pot-ser demà, pot-ser anit... Santa Maria, veniu a ajudar-me, veniu tot seguit, queestic perduda!

I après el cor li respongué:

— Entrar tant jove al monastir, abandonar la dolça llibertat, son castell de quatre torres, la cort del rei i les festes, i la robeta de satí, això es pot-ser una mica dur, com digué mossèn Rodrigo. Oh estimat Rodrigo! Ell es, per lo tant, qui m'ha salvada: mentres que am la daga fòra de la veina, davant el rei, davant la reina, fent am son cos de barricada (el veig encara en el cel clar), semblava Sant Miquel Arcangel. Duia un perpunt color de taronja, les calces negres, el berret amb una ploma alta d'un pam... Ha jugada sa vida certament; après m'ha deixada esbalaïda. Aont es anat? No l veuré més, sinó allí, dins la llunyana resplendor de sos grans fets! M'ha passat aprop, sense dir res, i em sembla que tenia un punyal sobre l cor: mes armes de Castell-Renart. Sóc boja? No. Déu me crida dins son

---

temple para santificar-me. Aont es anat? No l veuré més. Promptament mos bells anys seran enclaustrats. Ah! Pobra de mi! De Sant Cesari demà m carreguen l'habit. No l veuré més. Però sa mirada terrible i fonda, altiva i gallarda, me perseguirà dintre les portes aon demà seré difunta. Rodrigo, adéu! No t veuré més! Aquest vespre, a l'*angelus*, m'embarran am les monges. Mon cor sen dol quan hi somnio. Mon cor sen dol, i cal anar-hi, puix altrament me damnaria! Més en la calma del convent pregaré a Déu per aquella ànima; pregaré a Déu mentres visca. Per tu, Rodrigo, pregaré!

V

LA MONJA

A la muller del meu amic Eugeni Trecó

DE Sant Cesari en el monastir les monges diuen el rosari, i, balalan! i balalin!, s'ouen lluny les campanes. Les monges negres diuen parenostres i s' passegen pel claustre, i, balalin! i balalan!, van tritllejant les campanes. Sota les arcades que les ombregen caminen dretes com una ombra, i, balalin! i balalin!, s'han posat llurs vels, llurs grans vels llargs. Nerto, que hi es entrada la vetlla, tremolant com una fulla s'està dintre l'iglesia orant devotament, puix avui la pobreta pren l'habit... Entra, auellet: vet-aquí la gavia.

Dintre ls corredors del gran monastir piadosament les monges van i vénen.

La mare abadessa i les d'obediencia avui

estan molt atrafegades, puix el pontífice d'Avinyó, amb el rei, son company, am la reina i son seguici, arribaran ara-abans-ara en processó, am la creu per guia, pera celebrar l'acte de vestir la noble donzella baronesa, Nerto de Castell-Renart.

Veus-els aquí.

Se baden de sobte de pal a pal les portes del vell monastir; s'obren cledes i parladors; i el sol, cridant victoria, penetra a onades am la còrt dins la gran casa tota blanca.

A genollons, fent dues rengleres, plegant les mans en oració, els ulls baixos, el cor mogut, totes les sors del convent són alentorn. Els violinaires modulen un aire dolç, expresant l'alegria i l'adéussiau d'aquella que s'entrega a Déu.

Nerto plora en un recó.

Dòna Violant es la padrina i mossèn Lluís es el padrí.

Mentrestant, s'encenen els canalobres d'un a un; les religioses s'encaminen entorn de Nerto en dos rengles. Nerto, en mig, amb el cor moribon, espera trista la sentència de sa clausura eternal.

Més, assegut davant l'altar, Benet tretze no trigà gaire a pendre la paraula:

— Nos, Papa, portant l'investidura de Jesucrist, i servidor dels servidors de Déu, a tots

els oients que són ací per testimoni, fem saber que, coneixent prou els sortilegis del dimoni, sos llaços malignes i traidories; considerant el mal que amenaça a una orfaneta malestruga; vista la pressa del perill; vist que l món es un desterro, otorguem, encara que molt jove, a Nerto, nostra cara filla, el dret de pronunciar sos vots.

Dòna Barrala, la priora, abaixa son cap de noble dama fins a terra en devota inclinació; après, aproximant-se a la donzella, pica son llibre. Al mateix instant ha ressonat el cant dels salms; l'incenser ha espargit son perfum, i am la creu i el salpacer han començades les benediccions.

Ja li lleven la capellina, ja li treuen el mantell i li deslliguen son llarc cabell ros, que s vessa a belles ones sobre l contorn de ses espatlles; més, tota tremolosa i palida, quan la noble donze^{lla} sent la fredor de les tisores sobre l clatell,

— Oh! Ma hermosa cabellera, — eila cridà.
— Pengeu-la dins la capella! Pengeu-la sobre l'altar immaculat de la Verge, ma patrona!
Adéu, primavera! Adéu, corona que jo tre nava tot follejant! Adéu, vanitat de mos setze anys! Bucles d'or, bucles hermosos, aixís que l'alba sortia, us pentinava am afició, com una garba de raigs! Ah! Deixeu-me que ls peto-

negi, i que la Verge m perdoni! Bello hermós tallat massa d'hora, no lluiras més al sol, i les floretes montanyanes no enflocaran més ta flonja seda! Ah! Mai més el ventitjol farà bellugar tos rulls! Pot-ser això es infantivol; més dintre meu sento un corcor que no puc pas minvar... Deixeu-me plorar! Això s'ha acabat!... Ara que van a plegar-se les ales de l'alosa provençala, en els pradells i montanyes, aneu, aucells, a cantar solets! Cullint la maduixa i la viola, oh mes companyes!, aneu soletes a espargir-vos vora la Real, que riu i corre sobre ls codols... I ma llebrera, que, ajoçada, fins a Arles m'ha seguida! De llanguiment, ai!, se morirà... No s llanguirà pas tant com jo. Jo, trista aimadora del Crucifix, dins l'ombrivol claustre vaig a amagar-me fins a la mort. Ai! Pobra de mi! Planyeu ma desventura!

Més la tronada de l'orgue, esclatant de cop com les veus que a la fi del món anunciaran la gran posta, ofega ls planys de la mongeta.

Li han posada la roba negra de sarja, la roba de la casa, la toca i el vel.

Aprés, sobre les santes Escripures i sobre la regla, que es tant austera, li fan prometre: castedat, obediencia, pobresa. Tot ho ha promès, com una santa.

La reina s'hi acosta i, falaguera, li ha do-

nat un llibre d'Hores tot sembrat de flors de lis am lletres de color pintades d'or i atzur, en que a l'abadia de Mont-Major, en molts dies, anys i més anys, fra Berenguier, mestre pintor, havia dibuixat les miniatures.

Més ara ja res li dóna goig. Tot s'ennegreix, tot li es igual. Com una pobra oreneta que, am les ales molles, es emportada per la tempesta de nuvol en nuvol; com una ovella que s'esgarria i s'enromaguera i va belant plena d'esglai, la jove monja, aixís atormentada, no veu res més que la foscor am la groga llum dels ciris de lluny a lluny. Creient somniar, es dins la neula.

Més ja l Sant Pare, gravement, agafa l negre vel d'estamena i l'extén sobre l front blanc de la professa, dient-li ceremoniosament:

— Reb sobre la testa, oh Nerto!, aquest vel, sant cobertor, signe de mortificació; i quan arribi l teu fi, puguis tornar-lo sense cap taca! I, del dimoni trencats els llaços, puguis, pura com la neu, asseure-t en les bodes felices que dalt del cel jamai fineixen! Aont els cors s'uneixen en Déu, com el fum dels incensers, que amunt t'envoles! Aixís sia!

Es consumat el sacrifici, més no l'ofici i les proves. Nerto, sola, abocada sobre les llo-

ses, s'es ajeguda, am greu pena, entre quatre ciris, sota ls plec del drap mortuori, al chor de l'iglesia. Les monges canten, dins el chor, el *De profundis*, plany funebre que fa por, que dóna febre, que fa entre-suar. De tant en tant, punyent i sord, munta un sanglot de verge. Sota l drap negre, amb una gran creu blanca, Nerto, pobreta, tot tremolant, somnia l'horror del cementiri; somnia l festí dels cucs, respira l'aire espès del clot, sent el pès de la llosa de la tomba, veu els fantasmes de l'altre món; veu els espectres, veu els terrors; sent esgarrifances en son cos; i la roncadera de sa veu, pera salvar-la de tant horrible tranzit, crida: «Rodrigo!» Més les sors la voltaven tot pregant... Nerto s'arbora blava; i quan, dins el monastir de Sant Cesari, passant els llars rosaris, van a emmenar-se-la, no s'oures més que aqueixos mots a cada banda:

— *Entreu, entreu, germana nostra! No n sortireu viva ni morta* ¹.

I tot-hom sen va commogut, tot dient:

— Déu l'ha volguda! Més ¡quin dol, més quina llastima que, en la flor de la joventut, una tant hermosa donzella prengui la toca de Mont-Cassino!

Però, mentres això passa, allí baix, en la ciutat baixa, el diable a quatre fa son tren. Entre soldats, entre mariners, a l'hostal de

l'Espasa, se beu, se riu, se fa rebombori. Rodajat de catalans coberts am berretina, i sobre el costat penjat el ganivet de la faixa,

— Hi haurà cinquanta *parpaiolo* ², — digué Rodrigo, — pera quiscun. Aprés, quan sia hora. jo us diré lo que cal fer. Ara mengem i bevem com a germans! I fins al punt de la mitja nit. visca la tavola i el vi cuit!

— Visca la tavola i el tiberi! — cridaren les bones-peces. — Au, l'hostera! Ens servireu un freginat de Vacarés; enllestireu un bon aioli i bitxos ben oliats.

— I aprés fareu rostit.

— I un bocí d'anyell ³.

— Caspita! Cinquanta *parpaiolo*! Volem el flaviol i la viola... Hem de cantar una serenata a les arletenques del barri. . A la salut, bell capità!... Més, vós no beveu?

— No, no, — digué Rodrigo; — no tinc set, encara.

— Flairós i groc: veus-aquí l'aioli sobre la taula.

— Mullem les dents, santa Paula.

I, aixecant-se tots plegats, a galet, sense got, els camarades, alçant el cap, a bell raig beuen amb el porró i fan petar la gargamella; aprés, amb els dits fan les castanyoles.. No hi falta ja més que la minyona.

Mentrestant, assenyalant la fi del brugit i

de la gresca, Casa-Rimbaud acaba de tocar la queda.

La colla surt quietament de la taverna. Embolicats en llurs mantes, am les espardeñyes calçades, s'esquitllen en els foscos carrerons.

Rodrigo de Luna parla baix a cada un d'ells, i a quiscun dóna l sant i senya en català.

S'han passat els forrellacs i posada la barra en totes les cases de la vila. Enlloc se veu un bri de llum. Tot Arles es fosc com la pèga.

Es mitja nit. Res se belluga.

Més, enfilant-se a la quieta, els camarades catalans segueixen el Rose i après la Lice, fins que oviren la teulada i el cloquer del Gran Convent, que era bastit, si us recorda, lluny del terrabastall mundanal, darrera l vast cementiri dels Aliscamps. Els estrafalaris, amb escales de corda i am picaces d'arrambatge, com una colla de selvatges, arrapant-se a la paret, amagats per la fosca, oh dolents!, escalen aquell claustre, celebre per sa augusta antiguitat, per les virtuts, la santedat i la saviesa de ses prioras, escullides totes en el gran món.

Era l' hora en que, llevant-se, les religioses van a l' iglesia, i que, a través de la claror trencada que fa l ble de la llantia, canten ma-

tines. Am la sòn encara als ulls, seuen a les cadires del chor i pregunen a Déu, segons la regla... Ai! Què es això? Barrim, barram!, les portes de l'iglesia esclaten, rompudes.

Don Rodrigo, tal com el llop dins la garri-ga, entra cridant:

— Al llop! Voleu el diable? Veus-el aquí!

I dels malvats la tropa ardenta, am la manta a l'espatlla, berretina vermella i cares ferotges, s'aboquen dins l'ombrivol santuari.

Per Sant Maxim! Jamai s'ha vist un tal espasme.

Si l'enllosat s'hagués obert, i si al descobert els morts s'haguessin deixat veure tots consumits, no hi hauria hagut més espant. Les monges, ja foiles de por, s'han apilades com un vol de tortores, quan enlaire veuen aplanar-se l'esperver. El fer Rodrigo, d'entre l vol, ha destriada ja la que cerca.

I, llençant-se cap a l'altar, dòna Barrala vers el cel va cridant:

— Senyor, ajudeu-nos!

Vol aturar-lo... Més, desdenyós, li dóna una empenta i corre cap a Nerto.

Desmaiada, la pren entre sos braços, i, enduent-se-la com un llamp,

— Vine am mi, —li diu dolçament; — vine, minyona, que es Rodrigo... Vaja, no t'espan-tis gens.

Més, entretant que l cavaller roba la perla del convent, sos companys fan un desastre.

Dins aquell noble convent de dònnes, tot de baroneses i comtesses, cullen a ferotges abraçades les delicades flors del cap-de-brot, i els pillastres i els perduts, quiscun se n'endú la monja que més li plau.

Més la campana del monastir desvetlla tot el veinat: les monges velles i les lletges a grans batallades toquen a somatent.

Am sos homes i companys, el capità del Tampan¹, llest, al primer cop de campana vola a socórrer les pobres dònnes, i les sent en la foscor, cridant i debatent-se contra la brivalla vil. El capità de la ciutat s'arrenca de l'es-pasa i els ateny en els Aliscamps.

Dels Aliscamps el cementiri, ple de misteris i miracles, ple de capelles i de clots i tot desnivellat pels pilots d'òssos, s'extenia, en aquell temps, lluny, no sé fins aon, allà sota Arles. Això sempre s'ha cregut: quan Sant Trofim havia volgut beneir-lo, tots els pares del sant concili que havia convocat havien sigut tant humils que cap d'ells havia volgut tirar l'aigua beneita. Nostre Senyor, rodejat d'un nuvol d'àngels, baixà del Paradís pera beneir-lo. Fins se diu que sa divina genollada s'havia esculpit en la roca... I, després, els àngels, ací, de tant en tant, en ros eixam, en

la quietut de les nits serenes, se sentien cantar com orgues. Per això tot-hom volia esser enterrat en aquell sagrat lloc. Barons, bisbes, reis i prínceps, tots, els grans com els petits, tenien aquí llur mausoleu am baixos relleus cisellats i llur pessic de terra santa. L'ira de l'infern era impotentia contra ls cossos dels benaventurats que hi dormien, sota la creu. I, al llarc de la riba, am l'argent depositat sobre la civera pera pagar l'enterro, a la corrent del Rose lliurement llençaven els pobres morts que volien esser enterrats en els Aliscamps. I, en la vora, els mariners, quan veien venir l'ataut, surant sobre les ones bellugoses, viraven llurs barques cap a la riba i, senyant-se devotament, agenollats al peu dels salzers, deien:

— Déu el tinga en pau!

Més en el gran camp dels difunts s'es torbada anit la pau.

Revenint, doncs, a l'història del robatori sacrilec, Rodrigo, foguejant d'amor, corria, corria en la fosca, portant a Nerto en sos braços; i, tenint-la de boca-terrosa, li deia aixís tot caminant:

— Com flairegen els gessamins! Mira les lluernes com llueixen! Com s'alegren els rossinyols! I quin cel més estelat! Me sento ales pera volar! Volem, ma bella Nerto! Tu,

sobre mon cor, que rebota; tu, tota meva, en mos braços, això es més dolç que l'hipocras!

Més la defallida mongeta restava muda: enterbolida per tantes desventures cop sobre cop, en mig d'elles no sap què es allò, no sap, la pobra, si es el dimoni que se l'emporta pels camps o si es un angel que li diu aquells mots del paradís.

Una dringadera de ferro, que va augmentant en la nit, ressona de sobte endarrera.

Rodrigo, el valent guerrer, sent els crits de sa colla...

Au! Allí mateix deixant la bella prop de la tomba de Roldan, corre a amparar sos catalans.

Larga, terrible es la confusió. S'encalcen entre ls sepulcres, més no s fa cap presoner.

En l'espantosa maror, quan un home cau sangnant, aquí, badanta, hi ha sa tomba.

Mentres que, espurnejant, coltells i espases van creuant-se, i que ls homes s'aclareixen i que les monges fugen cap avall, Nerto, amb els besos de l'oreig, se reviscola poc a poc.

La lluna s'aixecava i blanca vagava entre les sepultures. Nerto, veient aqueix sorral, ple de sepulcres i de clots, se li adrecen els cabells; d'estar aquí sola, sent que se li glaça fins el moll dels òssos: se creu dins el vestibol de l'infern. Com més camina, més s'esgarria.

No veu més que tombes després de tombes, interminable catacumba que l'acompanya en sa fugida.

Cada punt s'atura, espantada per una òliva que s'aixeca, i après reprèn sa fugida. I, tot plorant i exhalant sospirs, al fi s'esgarria en la plana.

Sangnós, polsós de la batussa, més el cor alt, alta la testa, veus-aquí Rodrigo: es de retorn.

Embriagat per la flaira dels gessamins i murtres, guaita per tot: res de Nerto! Cerca dins les tombes buides; fureja, febrós, els Aliscamps, Sant-Ounourat i Sant-Acurci, i Sant Tiburci, i Sant-Bardous, i la tomba de Porcelet... Amb els morts se troba sol.

Perdut d'amor i pantejant d'ira, sent en son cor alterat l'esquinsament d'alguna cosa. Fòra d'ella res li importa, i amb això crida:

— Oh Nerto! Oh Nerto!

Més la plana es deserta de cap a cap, i sols li responen les xutes en el Trebon³.

VI

L'ANGEL

A punta d'alba la monja Nerto voreja un bosc, un gran bosc d'alberís. Fugint del món i ses ilopades, sen va a la bona de Déu.

Més amb el cançament i amb els tranzits d'aquella nit tant plena d'engunies, es tota laça i no pot més. S'asseu un xic sobre l marge. Aprés, veient el dia que s bada, cau de genolls i prega.

Veus-aquí que allà dalt, en el matí, una campana fa ning-ning. Nerto s'aixeca esparpellada i entra en el bosc, a l'hora fresca, seguint el campaneig. Els aucellets se desvetllaven alegrement dins el brançam, els oriols reflaven i els tórts i tortoretetes, roncant d'amor, feien parelles.

Nerto avança temorenca, més commoguda i feliça, sota ls arbres blancs i dolços, que la reben amistosos.

Es tant soleta en el món i està tant farta de plorar, que li dóna goig poguer veure les columnades de front diví d'aquella seiva que l'embalsama i la volta de repòs.

El sagrat sol, el solet, apareixia sobre la montanya; les perletes de la rosada eren penjades en les fulles; i la gota sobre les ponceilles, el roser de bosc, el bàlec, la vidaura, les flors boscanes que en l'erm surten a assolleiar-se, tot renadiu se xalava, dintre la llum del bon Déu.

La gentil Nerto, al sò del campaneig, vers la claror que augmenta puja a poc a poc... En això, dins el cel blau, veu tot plegat una iglesieta am sos botarells, i, amb el front dins sa cogulla, un ermità que n baixa.

Nerto s'hi acosta, dient-li:

— Déu hi sia!

— La Santa Verge Maria te donguí pau amb alegria, — respon l'ermità.

— Prou me convé, — ella afegeix; — i ma raó, sant ermità, la podreu compendre, si permeteu que us destreni l'embull esgarriós de ma dissort.

— Parla, — digué l barba-blanc.

I s'assegueren sobre dues pedres, i entorn del lloc on s'estaven venien a piular els aucellets, i els grills corrien a cantar-hi.

Ella li conta son mal-astre, la venda de son

dolent pare, el robatori del convent, la por dels Aliscamps.

En fi, entre llagrimas, la professa s'hi confessà com un infant.

— Oh! — diu. — Si podieu salvar-me!

— Nostre Senyor, pera provar-nos, — llavors li diu el bon ermità, — devegades dona a l'infern poder sèns limits. Més el cor pur que té ben arrelada la fe, filla meva, aplanava les montanyes. I la niçaga del dimoni, que s burla del creient, veurà sempre triomfar Job. La fe es dò de Déu. La fe jamai Déu l'abandona, i Déu la venja i la sosté quan està content del cristià. Diuen que, lluny d'aquelles costes, temps passat, un sant apostol era vingut pera predicar; era un bon vell, tot esquerraçat, i per adobs, pobret!, no s'hi veia. Un minyonaç feia de guia al pobre cego. Veus-aquí, doncs, que en la Crau, no gaire lluny d'ací, en la Crau vasta i codolosa, més tota fosca pera l vell, de sorral en sorral feien camí sota l sol ardorós, quan de sobte l vent s'arbora, un vent-terral que precipitadament fa estremir l'erm planer am sos udols de tempesta. «Què es aquest brugit, ma bona Mare?» digué l'apostol. I el guia, volent-se riure un poc del vell, «Oh! Quina gentada se veu! — digué. — Tot el poble de les *Aupiho* està acampat sobre les clapices i remoreja avall i amunt, tot espe-

rant vostre sermó». El sant, obrint ses blanques pupiles, s'adreça, tenint-se amb el bastó, i, il·luminós i vessant d'amor diví i d'entusiasme, llença a la Crau, al vent public, la gran nova evangelica, i llargament parla de Déu davant les pedres de les pletes. Qui t'havia de dir que, per miracle, quan el sant oracle callà, totes les pedres d'un plegat li respongueren: «Amén!» Tinguem fe! Déu es nostre amo. I si ls codols de la campanya parlen quan Ell vol, ma filla, vés, Déu es prou fort pera salvar-te... Més, anem prompte a l'ermita, que desde l teu robatori, si no m'enganyo, estas dejuna.

Arribava l mes de Juny, i el sol que sen pujava feia una hora enlluernava am l'esplendor de sos raigs la Leco i el Salt de Roldan.

Pa i aigua del canti es un festí pera una monja. Quan la mongeta s'es desdejunada i el pa encetat es tancat de nou en l'alt armari, en els viaranys de l'albereda continuen parlant de Déu.

Aixís, quan l'ermità contemplatiu prengué tema de les coses, de les meravelles encloses en la guspira de creació que l'home té al seu domini, dels golfs d'astres brillants que envolten nostre petit món, de la gloria i la grandesa i la bondat del Creador, que sempre sembra a l'infinit vida i llevors de tota mena,

era una delícia oir-lo, puix era un sant, un benaventurat!

Talment sant, talment auster era en son govern, que fins un angel devallava del cel, cada mig-dia, a visitar-lo.

Doncs, poc a poc, per les vores dels torrents, l'ermità i la mongeta, tot conversant piadosament i am llargues meditacions, se passejaven ensems.

— Que previstes i ben ordenades totes les coses del bon Déu! — deia l'ermità anyoradit. — Mira aquèlla mosquitada que en l'espai se remolina! Un raig d'amor i de sol l'ha feta néixer; anit tal vegada hauran complerta sa existencia, i, en tant poc temps, la Providencia ls dona a dojo tots els béns, tota la felicitat que ls convé! Tot just nats, dins una casanella tenen l'aliment que ls regala; tenen llurs aletes pera seguir el vent que passa; tenen com a seus els colls i les planes; tenen el gran dia que ls alegra; tenen, pera ses lluites, un agulló; i l'univers, dins sos uilets, s'emmiralla tant bé com en l'immensitat del mar! Té: mira ls albers com borronen! Cada grana té son piomall, que l vent s'emporta i escampa pel terror, a vols... Més, borrailló esparpellat, els aucells l'han cullit. Veus, allà dalt, al brot que s dobla, aquell niu blanc d'oriols, que es atapat com un vellut? Sembla emmotllat:

mira-tel... Qui ha ensenyat als aucells de teixir? Oh mà de Déu, te regonec! Mà que enllesteixes pels passarells un coixinet de cotó.

— Oh! — digué Nerto. — L'aucellada, els cuquets, els mosquits, trobaran sostre, tindran abric... Més, ai!, ma sort es de patir! Jo, jo soleta en el món, no trobaré ningú que m'ofereixi un port de salvació, valdament fos dins l'ataüt! Vós, que moríreu de mort afrontosa pera extingir l'eterna flama en vostra sang, oh Jesucrist, gran salvador dels pecadors, tingueu pietat de l'innocenta que l'han robada sense consentiment! I si ma vida pogués servir pera perdonar mon pobre pare, que es damnat, mon Déu, mon Senyor, veieu, veus-e-la aquí! La mort no m'espanta!

Compadeixent-se de son dolor, els ulls, també molls de llagrimes, li respon aixís l'anacoreta:

— Cal que t diga de secret que la mà de Déu t'ha conduïda. Au! Am mi canta *hosanna!* Oh! Alaba a Déu, ma germana; alaba l sobirà Motor de les coses; puix, acabat mon parlament, veuras obert el paradís! Aquells arbres de blanca escorça, aquells albers que branquegen, es el bosc de Sant Gabriel: meravellós; pera colomar d'aparicions arcangeliques. Aquella Santa basilica, bastida aquí, sobre l rocam, en els espigols i herbat-

ges, es consagrada a l'il·lustre angel que salutà la Benaventurada... Té: vet-el-aquí en el frontal del portalet tot somrient: sa història es allí en relleu... Mira, quan du l menjar al profeta Daniel. Aquell que l'angel porta pels cabells es Abàcuc. Com guaiten els dos lleons, xirricant de dents... Bell Sant Gabriel! Nostres avis el posaren per guardià a les portes de la Gran Montanya que la rosada fa lluir allà dalt. I a Sant Miquel, que allí s veu, li confiaren nostres passats la guarda de la Montanyeta. Les dues espases, pures i lluentes dretes davant per davant, cobreixen aixís tot el país. Ja fa molts anys, ma pobra filla, que estic ací; el rocam me serveix de llit; no pas prou dur, puix la follia prest madura quan l'home viu en soletat... De Crist he presa l'esclavitut, i, quan ho havia deixat tot, ell me donà la llibertat. M'arreconí dins aquest bosc, me donguí a Sant Gabriel, i desde fa cinquanta anys só l seu ermità. Tres voltes ditxós aquell que s dona! El cel el recompensa amb escreix. Ditxós qui dins el cel se fon, puix sa generositat no té limits! Un jorn, això era per Nadal, no tenia res pera menjar. Un hivern, hivern de llop!... Cal dir-ho? Diguem-ho. Déu me perdó, si m'alabo! Havia donat tot mon recapte a un pobre home... Vers mig-dia veig allà dalt una rojor que sem-

blava am ses flames la viva clariana d'una crema. Havent tocat mon *angelus*, pujo pera veure aquella claror; i, arribant al cap-d'amunt, en mig d'una illum serenissima amb una claretat que sempre creix, m'apareix el gran arcangel. Era tant bell com no s pot dir! Amb una mirada, amb un somriure que eren un balsem dins el cor. Am sa veu d'or me digué: «Aquell que prega cal que mengi. Vet-aquí pera tu l pa dels angels, i sia am tu pera sempre l Senyor Déu i ses virtuts!» Desaparegué com una estrella. I desde llavors me sol portar cada mig-dia la panereta de pa beneit... Oh pa de Déu! Oh insigne dò! Jo n só indigne, indigne, indigne!

I, abaixant-se, el venerable cull de terra un matacà i s dóna cops al pit.

— Ara, ma filla, — afegí l'ermità, — a la doctrina dels patriarques del desert tots dos plegats anem a conformar nostra existencia: amb esperit de penitencia ns castigarem, ens assecarem, dejunarem i gemegarem, i pregarem de cor i d'ànima a Nostre Senyor i la Verge; i tots dos, com aucells, ens compartirem el pa del cel. I après, arribada la bona hora, anc que hi hagués de deixar la borra, jo parlaré a Sant Gabriel. Jo t salvaré, jo t salvaré!

Nerto l'escoltava, extasiada: i am la vida

li retornava l'esperança, com el color verd, després de l'hivern, torna pujar a les plantes.

—El cor me bat, — digué l'ermità. — Sento, com la Sulamitis, que mon angel bell va a venir... Estic a punt de defallir-me. La mosca puny, l'auzell s'ajoca, el sol plomba sobre la balma, i la ratlla del mig-dia prompte caurà vers Mont-Major. A més córrer vaig al campanár a llençar la salutació angelica a l'home, a les plantes, a les besties de la montanya i de la plana. Mentres pujo a les *Aupiho*, tu dins l'iglesia prega i vetlla, prega a Déu en aquest temps pera allunyar sempre l mal.

I l'*angelus* sona per l'aire. Els segadors de vora ls gorcs, els pescadors dels estanys, els terrassans, els llenyaters de la montanya, els gallarts bovers dels camps, els eugassers entremig de llur cabal, els pastors, drets com pals sentint la campaneta, amb el casquet a la mà, vers aquell sò se giren tots i, afadigats del dia, van a fer un sòn.

El temps es quiet, el dia es clar, les al·lucinacions volategen. Les farigoles i romanins vessen als menuts papellons el dolç humor de llurs floretes. El fi llegardaix beu la calor, embriagat sobre les pedres.

Vers el sol munta una incensada d'olor de paradís.

Dintre la llum s'aixequen totes les ratlles

d'alentorn, les llunyes planes i les altures; per allà avall tot blanquejava; per allà amunt tot lluïa.

I a la bella punta de la montanya, la testa dins son caputxó, el sant ermità està en extasi. La vida en ell es gairebé morta: l'ànima tant sols es desvetllada. L'àngel li parla; però ningú l veu. Més les pupil·les de l'ermità veuen ses ales blanquinoses, que dins el fondo i pur espai, confonent-se am l'atzur, han tremolat com dues veles.

L'àngel li diu:

— Qui es aquella que, am la roba de convent i en la flor de sa juvenesa, prega arrecornada allà baix?

— Es una pobra abandonada, — respon l'ermità, encongít, — a qui jo he promès salvar.

Com l'aigua cristallina sobre la qual passa un nuvol, l'àngel Gabriel s'enfosquí.

— Grapat de pols! — li digué. — ¿Ja saps bé que has combatut dins el desert contra les forces d'aquell que va per camins torts? Tens prou feines a salvar-te tu, i creus poguer salvar els altres? Oh! Pobre jonc! Ah! Pobres de vosaltres!

I l'àngel bell, havent dit això, prengué l vol vers l'estelada.

L'ermità, mort, d'allà s'aixeca, amb un temor tant gran que no sap pas lo que s fa.

Desmemoriat com mai, baixa de la montanya tintinejant.

— A mon socors, oh sants i santes, veniu prompte, que estic perdut! Qui sap qui es aquella monja endemoniada? Pot-ser un fil de terenyina on jo vindré a embolicar-me. Tinc setanta anys, estic acabat, més el dimoni com rodeja! Com més vella es la baboia, més crema... Oh! Estic perdut! Hi ha algun llaç amagat... Admetem que la monja, com sembla, sia prudenta. Ah! No hi hauria mal somatent! Una monja i un ermità que viuen ensems dintre una ermita! La gent no n farien poques d'histories, puix avui el món es tant dolent! L'angel té raó; i, tot contrit, jo confesso que he feta una errada: set voltes cada dia peca i just.

Quan Nerto surt de pregar a Déu, el solitari, fòra de sí, s'hi acosta sever:

— Cah! Que parteixis! Cal que prest desapareguis d'aquí, puix el celestial missatger ha dit que l'ànima estava en perill.

— Ah! Pobra de mi desamparada! Aon trobaré refugi, — cridà la monja, — si ls sants me treuen fòra, Déu poderós! Me caldrà anar amb el dimoni? Oh somni horrorós de l'agonia! Mare de Déu! En què pararé? El vespre arriba; moro de feredat.

— Segueix endavant. — digué l'ermità. —

A la sortida d'aquest bosc vorejaras una maresma... Aprés, quan veuras un llum, es la masia de *Laurado*. Demana-ls aculliment, tenint compte que no t mosseguin els mastins. Demà matí, encaminant-te vers les roques, aniras a fer ta pregaria, de bon cor, com se deu, a Nostra Senyora de Castell, que es més poderosa que jo. Sa capella es allí sobre l'aspra montanya, a quatre passes. Aprés, pregant, pregant sempre, en les sarries d'un mulater torna-ten a l'abadia de Sant Cesari, puix saps prou que am la regla del convent no s pot pas fer divorci. . I Sant Consorci i Sant Gabriel, i Santa *Tula* (que al desert han patit més que les serps), am Sant Gans, Sant Veredem i Sant Julià, i Sant Trofim, i Sant Esteve, i Sant Ferm, que t'acompanyin pel camí!

VII

EL DIABLE

A la jeliïvesa Betty

FORA de sí i rosegat pei despit, l'atrevit Rodrigo era sortit dels Aliscamps, tot maieint com un pagà.

— Gran esperit de l'abim, rei de la negra terbolina, tu que hi veus en la foscor, tu que forges sense parar, oh Llucifer! — digué Rodrigo: — si a tu m lliga quelcom; si t'he servit generosament, demano anit la paga. Respon ara mateix als mots terribles que vaig a dir-te, i en mos braços apassionats, si pots condemnar-me per l'amor, fes caure Nerto!

I en les tenebres, en veu baixa, esgrana Rodrigo una infernal lletania.

I li respon una veu baixa:

— Riga per tu la fortuna! Aquesta nit vaig

a bastir-te un castellet tot enllestit. Demà matí ves a Laurado, i si vols fer un bon tiberi tindras allí ls set pecats, i per escrieix a Nerto.

Rodrigo, es precis dir-ho ara, a pesar de l'excés de son desvari, a pesar de sos vicis tormentosos, era fill d'una bona casa i generós per naturalesa. Més tancat per casualitat, per espai de quatre anys i onze mesos, en el palau dels papes, i posat per Boucicaut en gran estretor, en l'enúig d'aquell llarc setge, havia remenat la llibreria i resseguit fins al darrer tots els llibres de l'arxiu. Llavors el palau era la bóta aont el pensament humà venia a munyir am ses dues mans. Tota la fruita prohibida, totes les ciències amagades, els pergamins misteriosos, el *Gran* i el *Petit Albert*, totes les tesis d'heretgia, fatilleria, nigromancia, *Llibre d'Agrippa*, art dels filtres, tots els sabats, totes les porqueries, breus de conjur, talmut, cabales, Hermes, pedra filosofal, alquímia, clau de Salomó, tot l'arsenal del vell dimoni, totes les obres condemnades, errors, mentides i sistemes falsos, eren allà sota ls peus del Crucifix, que ls trepitjava, puix si la mar deu rebre tetes les aigües, la mare Iglesia deu saber-ho tot.

I dins aquell relisser ple de dolenteries i bogeries, i dins aquell boscaç ple d'horror i de tenebres, el bell nebot escorcollà tant, que s'embronquinà contra Satanas. Home, vols

saber, saber, saber: si dins ta closca això pot cabre, donant-ne la gloria an aquell de qui la rebem, aixís bé. Més si pera conèixer un niu de garces, vols, dins els nuvols, caçar els que-rubins flamejants, vas a riscos, amic meu, d'amorrar-te.

Doncs, sobre la roca avinyonenca l'Esperit maligne d'aquella epoca sembla que era tot poderós; puix el gran cisma, aquella creu que llavors desolava l món, havia engegat l'arcangel impur, qui, volguent fer un esclat, amb un cop de trema famós acabava d'agafar, al clar de les estrelles, mossèn Rodrigo de Luna, nebot del Papa. Quina pescada!

Satanas, com sabeu, fa lo que vol, quan el bon Déu el deixa fer. Aquella vegada el gran mentider havia construït en una nit un edifici encantador en la comarca de Laurado. En mig d'una coma, no gaire lluny del bosc de Sant Gabriel, se descobria l castell nou: arquitectura fantastica, ni provençal ni gotica, més que retreïa l'art serraí; l'or, l'atzabeja, el carmesí formant quadrets; arcades primes festonejades a manera de trebols, arabescos, giravoltes corrent per tot com boges; columnetes entortolligades, com serps eneriçades. i diablons nuant-se als capitells caragolats; après, cornises pintades am ses gargoles en forma de drac; falsos cloquers, portant al front el sim-

bol dels marabuts; la mitja-lluna, que atravessa l'atzur del cel am ses dues banyes; aprés, alentorn, ben encastat, tot un embrolli cabalistic d'escriptures barbres en mig del fris, a estil moresc. Per fi, a dalt del palau magic i dominant el gran erm, se veia lluir una corona de bronze i d'or llarga i ferotge, am morros de condemnat, com una cobertora d'infern. I viarany's anguilejants, i jardins que on se vulga que vaja l'home que hi entra s'hi perd, am paraules mal enteses i am sospirs entre les mates, i arbres torts, plantes ombri-voles, flors extranyes i de flaires que us embriaguen com un fum... D'aquell palau, Rodrigo es l'amo: té tot el goig, tot el benestar, tot el plaer que pot somniar son cor depravat.

Hi havia set sales dintre l castell, aon podien batre d'ales els set dimonis capitals.

En la primera regna l'Orgull, princep dels set pecats mortals. En ella la fumerola de l'incens ennuvola ls raigs del dia. Dintre sa atmosfera dolça, un trobador, polsant son llaüt, canta la gloria de Rodrigo, bell, noble, pros i savi, que, del saber cullint el fruit, ha allargat son patrimoni fins al palau dels set dimonis; canta ls pobles desmamats que se senten bramar en l'horitzó; canta l'humanitat futura que senyoreja la naturalesa, i, davant l'home sobirà, Déu, pas a pas, retirant-se.

En la segona hi ha l'Enveja. Aquí, la política buida; allà, els conspiradors ardents udollen, fent cruixir les dents:

— En tos palaus, Roma eterna, ¿mai més veurem a Catilina passejar-se am la teia a la mà, sollevant tota l'escuma? Oh! Quina ditxa si s'enfonsava tot, si l cel queia a troços! Visca l'infern! Visca Satanas! Visca l gran Leviatan!

En la terça hi ha l'Avarícia. Am la cabellera eneriçada, els ulls flamejants, el braç extès, al déu Manmoun tots venuts, els jugadors fan la trampa. L'or d'Avinyó, l'or de Catana, l'or de Tolosa, a milers rodola i llueix sobre les taules; i les cares, blanques com la cera, segueixen, mudes, la virola.

— Qui posa més? Tot-hom dorm?

Riu de traidor la Cabra d'Or, adreçant ses banyes sobre la multitud.

En la quarta hi ha la Gola, hi ha l plaer que fa dringar la vaixella del festí.

En la casa del rei Sardanapai, el vi vermell i el vi blanc ragen a dojo en les copes d'or; les cortesanes i els arlots mengen i beuen; els lleigs acudits els fan escanyar de riure. Però mentres cauen, embriacs i bruts, sobre l marbre vinós, en mig de la cridadiça, els esclats, el brugit que fan, tu, Llatzer, te mors de fam i beus les injurries dels viciosos darrera la porta mig closa?

En la quinta la Luxuria dançava pomposament. Totes les filles de Baal i les sacerdotices de Citeres, totes les belles senyores que, jugant-se llur cos, se damnaren sense remordiment, veus-e-les aquí, resucitades, que s torcen, encantades per la musica del Follet. Cossos nus i pits inflats, tot blanquejant com idols, passen i tornen a passar davant la llum de les aranyes; es Tais, es Cleopatra, am Lais, que enamorà tota l'Asia. Es l'Aspasia de Pericles, es Messalina, es un torrent... Totes us somriuen en renglera; més dins sos ulls crema una flama que fa esgarrifar com una espasa.

En la sisena hi té sa estada la Ira, que rugeix. Sobre les parets de pedra-marbre no més s'hi veuen armes penjades, i el sol hi es tacat de sang. Escometent-se am furor, dos contendents que sabregen lluiten a mort; els atien els mantenedors del desafiament. Au! Ismael contra Israel! La Mort escolta per una esclotxa, ensems que rasca la viola.

Per fi, en la setena sala, sobre coixins flonjos ajaçada, està la Peresa. I allà, a la claror de cent llanties, vestits afeminadament, els farts, els estragats que estan al teatre. Planyivola com una veu amorosa, una harmonia de timbre d'or els breça i els adorm. I sobre les muralles de Ninive, am la massa i el glavi, hi ha ls barbres, flagell de Déu, que ja pugen venjatius.

Rodrigo va de sala en sala; més debades ha cercada l'ombra divina de la monja provençal que l dimoni li ha promesa i que l'amor li ha posat al cor... No troba enlloc més que l'afadic, el llanguiment i el fastic.

Pera orejar son sobrecor i el despit que sel menja, el jove cavaller sen va defòra, tot guaitant si per allí ve Nerto.

Era a la caiguda del dia, aquella hora en que l'amant plora d'amor, quan en l'ombra embalsamada no sent venir l'objecte de sos afanys; hora d'angoixes o de delícies, hora de plaer o de suplici, que al més malalt torna la vida i fa decaure al més valent.

Nerto, entretant, sortia espaordida de l'en-negrída boscuria, vorejant la maresma. Els nenufars, de dintre l'aigua fent sortir llurs llargues fulles, sobre l'aigua morta de l'albúfera esbadellaven llurs grans flors, que tenen l'esblanqueiment de la lluna, i els grans canyiços feien balancejar llurs filoses...

Pobra infeliç! Aont anar?

Quan el castell, il·luminat de sobte, llueix a sa vista, enlluernada corre, com a la flama l papeiló, com l'alosa als mirallets.

I en la nit, la lluminaria surt de les finestres badantes am raigs vermells i verds; i del cim de la teulada s'aixeca una cupola que flameja i que volta fantàsticament...

— Nerto! — crida amatent el jove, llençant-se com el vent a l'encontre de la mongeta, que pel pla venia afadigada.

— Rodrigo! — ella respongué. I ell se deixà caure de genolls.

— Més, aon som? — digué la pobra. — Tot lo que veig aquí m'espanta.

— Aon som? — respon am gran panteig. — Ma bella Nerto! Ara que t tinc, mira tot això que fa feliç: mon somni d'or se realisa. Ara som dintre l paradís! Un cel de gloria s'extén a mos ulls: cremo, tremolejo de beure, oh flor!, en ton calzer; de beure la felicitat en ton castíssim halè! D'ençà que t vegí cavallerosa, gentil, agraciada, en el palau avinyonenc, al Pare Sant dient «Anem!»; d'ençà que de branca en branca he vist aletejar ta ànima pura, davant teu s'es abatut el gonfanó de ma soperbia. Davant aqueix golf d'estrelles que ns emmantella a tots dos, oh Nerto!, promet-me aquesta nit lo que mon ardor te promet: amor, amor!

I don Rodrigo, agafant la mà de sa amiga, anava a menjar-se-la a petons

Més ella, amatenta a allunyar-se, digué:

— Rodrigo, só sagrada! El vestit venerat i el vel que porto me lliguen pera sempre a Déu... Per tant, senyor, cal que us parli: desde la feta del lleó d'Arles, si m resta al cor

una recança, es pel discret cavaller que m'ha preservada del lleó... Après, en la nit, se m'emportà un vol de fantasmes vivents, somni del qual he perdut el fil. Més lo que tinc sempre al cap i res me treu de la memòria es que l cavaller que m robà i m'arrencà del clot era Rodrigo. I si mai he de sortir de l'esglai de les continuades desventures, del mal fat que m'entortolliga cada dia més, tot m'ho diu, solament Rodrigo allunyarà l'ombra enemiga.

— L'allunyarem! — respongué. — Vine am mi.

I ell, triomfant, se l'emporta, temorosa, dintre l castell de cresta roja.

Quan són entrats en el castell, sen van per un corredor retirat, tot dient-se paraules que als amants per si soles acuden.

— Ma bella monja,—li diu ell, — cal que t diga jo també l meu secret, que es terrible. Ací som al castell del diable. No tingues pas por: es mon amic. Quan s'es adormit el bon Déu, cal que entretant algú governi. I de l'Olimp o de l'Avern, d'on se vulla que l poder surti, fa de bon arregar. Asserena-t! El dominador de la terra es mon company d'armes i res pot negar-me.

— Mon Déu! — am la sang glaçada cridà la monja. — És possible! Ah! Desgraciada-

ment, això es un fet, puixestic dintre sa casa. El dia fatal es arribat. Rodrigo: en aquesta hora ferestega i en el llindar de la caverna aon me llença la mala sort, escolteu el crit que surt de mon pit i de la meva ànima. Desgraciada de mi! Nerto us estima!... Més, si haguessim d'anar a l'infern, hi ha amor pera ls condemnats? No, no n'hi ha gens! Doncs, bé: Rodrigo, de la cadena que ns lliga, ah si volieu rompre l nus! Si d'un cop d'ala afortunat podieu atényer les altures aon l'amor dura sense fi, ont els cors embriagats van a juntar-se en el sí de Déu, enlairada jo per la mateixa embranzida, me sembla que seria deslliurada, puix en el cel o en l'abim só de vós inseparable.

— Nerto, — li respongué tot trist, — perdona-m si t contradic, puix mon desig saps aont es?... I ta proposta es tant cortès, tant generosa, tant plaenta, que m fa veure detestables les disbauixes de mon passat. Més, estacat com un pres en el banc de ma galera, jo, de bon grat o per força, cal que avui remi: n'he fet massa! Caldria la mar pera esborrar-ho... ¿Les veus bé aquelles sales ont els mosquits del vici fan ressonar llur brunzidera? Nerto, de mes disbauixes això es l'imatge; i de veure-m estimat per tu, clara i pura com el vidre, m'avergoneixo de mon passat.

— Rodrigo! Una empenta de remordiment val una llarga penitència, — Nerto digué. — Coratge! Avant! Solament una mirada allà dalt!

Aixís que callen, una mà poderosa dóna tres terribles cops a la porta. Els tres pestells del pany del castell tots sols s'obriren; totes les llums s'espantaren, i corregué un tremolament com si entrés un bofarut.

Un gran senyor de cara esquerdalença aparegué: negra samarra, espurnejanta d'oripell, i ploma roja en son berret.

Muda, més blanca que una mortalla, Nerto agafa son rosari.

Rodrigo, ferreny com Artaban, s'acosta a la sinistra aparició; i en les cambres enfosquides on s'espitrega l mal, entre ls delicats cortinatges, prest, ells dos van a donar una volta. Davant l'amo, a dreta i esquerra, totes les dames i els senyors abaixen el cap profundament.

— Bé. I aqueixa petita Nerto? — diu el diable. — Compto com a cert que tu no t queixes pas de mi.

— Encara menos me queixaria, — digué Rodrigo, — si l pacte que féreu am son pare, foll i covard, avui fa tretze anys, d'avui en avant se trenqués...

— Ai, ai! Minyó, — digué l diable, — t'ha

punyit l'abella! No es pas creïble que un home determinat com tu s'haja vist tant prest batut pels parenostres d'una mongeta! Certament, ella es prou aixerida; té, com diuen els per-dularis, la bellesa del diable, setze anys. Un picapoll encara verd, i, a més, traidor, es una monja.

El galant li respon:

— Senyor Satanas, parlem de debò, i no perdem temps quan l'amor crida. Deixeu, us prego, un xic tranquil·la aqueixa noia, que m'pertany.

I don Rodrigo, mossegant-se ls llavis, tenia la mà sobre l'espasa.

L'altre, girant sos ulls de brases, li respongué amb aire de mofa:

— Que t'pertany? Digues *que nos*, o que ens pertany, Rodrigo... Mira! Me voldria fer la figa! Jo l'he duta a la fosca, a l'hora bona pera les feres; te l'he posada als braços, tendra, commoguda, amorosa; t'he posat el pa i el ganivet sobre la taula, en mon castell; t'he posat en les mans, i he fet vessar tots mos embriagaments. ¿I tu no n tens prou de menysprear el bon bocí que t'he ofert, que voldries robar-me l'ànima que jo comprí nova, flamanta, pagant-la a pès d'or? Per qui m'prens, doncs? D'ànimes negres rai, ne tinc per fastic... Més, d'ençà que regno aquí baix,

mai havia ensopegada la presa d'una ànima pura com aquesta! Nerto, ma serafina blanca, serà la perla fina de l'infern! Serà ma glorificació! Puix fa mentir la redempció, puix fa mentir el baptisteri, puix fa mentir els misteris tots... Deixa que toqui mitja nit: Nerto passarà per l'ull de l'abim.

Tantost vomitada aquesta escoria, el valerós nebot del Papa parteix com un lleó contra Lucifer, i, mostrant la creu de sa espasa resplendent, que li presenta pel pom, li crida:

— En nom del Pare, en nom del Fill i del Sant Esperit de Déu, arrera, vell dragas, arrera!

Un terrabastall de trons seguí la senyal de la creu, amb un rebombori esfereïdor d'espectes, barrejat de roigs llampecs. Una tempesta enverinada pel combat dels quatre vents, plens de furia i d'espant, capbussà en sa quimera parets, cloquers, coberts, teulades; ho escombrà tot, el castell maleït, a mossèn Rodrigo i el diable.

No restà més que una monja de pedra que desde llavors se veu dreta en mig d'un terraplè, en la mateixa plaça del castell.

EPILEG

QUAN jo us deia que mestre Mosca, moltes vegades, aon pensa fer un *gaudeamus* va a fer de badoc! Ja ho veieu: no manca sinó girar-li l'esquena; debades trona i porta pedres; un cop de creu l'esquiva, i am la pedra del dimoni s'alça la torra del bon Déu.

El barba-blanc de l'ermità estava en gran pena i angoixa. Raó n tenia: desde fa tres dies, sobre l collet, vers el mig-dia, montava a l'encontre de son bell angel; més, quina extranyesa!, al darrer toc de l'*angelus* l'angel Gabriel no aparegué més, i l'ermità s desco-nortava. Esfereït, la cara blava, no feia més que dir:

— Què he fet jo pera que la gracia del bon Déu m'haja deixat de tal manera?

I se donava per castic disciplines més fortes.

Entristint-se més i més, el dia quart, al cap de la serra ont anava a cercar son pa, el

bon vell anava pujant, pregant sense parar. Més en l'immensitat del cel, l'arcàngel resplendent baixà aquesta vegada i li digué somrient:

— T'he fet llanquir, mon pobre ermità!

— Com un miserable que no mereix, — respongué, — el menut raig que i favor de Déu li envia.

— Afigura-t que la mongeta, — començà l'àngel dolçament, — que l'altre dia rebutjares tant crudelment de ton sojorn, anà a caure, tota plorosa, vers la masia de Laurado. El gentil-home d'un castell, que era una mala peça, l'acullí en sa estada; i quan el príncep de Gomorra, el lleig dimoni, s'es presentat pera haver Nerto i endur-se-la, el cavaller ha lluitat am tant aventatge en el torneig, que a Llucifer ha capbussat. Doncs te faig saber que la mongeta es deslliurada. Ha fet sa entrada en el cel amb el cavaller brillant que, en una mà tenint la creu, s'es redimit amb un baptisme de valentia i de penediment. I com en nostra maisó, pel retorn d'un pecador hi ha més goig que per l'entrada de noranta-nou justos plegats, desde fa tres dies el paradís està de festa, tot es alegria i tot cantics pera celebrar la mistica unió que s'es lligada en el sí de Déu hermosament, com l'aigua i vi... Nerto, pobreta!, ses parpelles havien plorat

dins ma capella, i jo he estat, tant com he pogut, son testimoni davant de Déu.

— Gloria, — digué l'ermità, — gloria al Soberà sempre triomfant que anula ls esforços del que va per camins torts! Més, no podria saber avui el motiu d'aquells renys que tant trastorn me produïren?

— Qui bé escolta, bé aprèn! I de segur, — replicà l'àngel, — tu, en mig de ta por, ho has pres al revés, puix mon reny no era més que una lliçó d'humilitat.

I, deixant una blanca estela, vers les altures de la gloria l'àngel Gabriel prengué son vol.

Si anaves algun dia, viatjant, amable lector, per l'encontrada de Sant Gabriel o de Laurado, podries, si ho creïes necessari, assegurar-te d'aquesta narració. En l'explanada verdissenca veuras la monja de pedra, de l'Infernàl i sos llamps portant la marca sobre el front; muda, plantada com una terme, escolta com grillen les granes. I els blancs caragols, cercant la frescor, s'amaguen dins sa vestidura, embalsamada per la menta; i l'ombra gira a son entorn, i les estacions fan so● curs, tot se muda i se cambía.

La monja resta, negra i muda. Més hi ha temporades que quan el sol arriba al mig-dia diuen que canta: si, acostant-hi l'orella, pots

sentir la cantada, vers el mig-jorn, sembla que diu la salutació angelica.

La petiteta basilica de Sant Gabriel, no pas lluny d'aquí, sembla que, trista, s'anyora, abandonada pels cristians, anys i més anys. Entre l'ufanor de les oliveres, en sa fatxada, Sant Gabriel, dins una capelleta, saluda la Santa Verge, dient-li:

— Ave Maria!

I el serpent, entortolligat a l'arbre de la ciencia, para llaços a l'innocencia d'Adam i d'Eva... No pot fer res més.

L'home treballa, indiferent. El missatger de la Verge no té un ciri en son altar; més els herbatges del bon Déu, en lo llarc de son pati, en els forats de la paret maciça, entre les pedres de la teulada, han posat arrels i treuen flors: incens dels camps que la calor regala enterament al santuari.

Més les bestioles del bon Déu, les gallinetes de Sant Joan, els papellons voladors, el prega-déus que s'agenolla, magre i mut, sobre ls brins d'herba, l'abella que desa sa mèl en les esclètxes de la barbacana, i la cigala que, innocenta, sota ses ales transparentes fa ressonar vespre i matí sa bronzidera argentina, van, vénen, en volior, com en la parroquia les families, dins el portal i dins el chor, que l sol daura.

I en els nius dels finestrals, els pardalets,
piulant qui pot més, canten els goigs de Sant
Gabriel, que fa girar cua a l'esperver.

I jo, el felibre de Maiano, passant avui da-
vant del portic de ta iglesia, viuda i pobra,
que no té més orgue que les ventades, oh Sant
Gabriel de Tarascó!, jo també, commogut,
t'ofereixo aquest poema novell, on brilles
rioler.

NOTES

PROLEG

1. Camí molt antic que fan els remats d'Arles quan van a passar l'estiu als Alps. Mont-Major es una antiga abadia de benedictins prop d'Arles. Trau de les Bruixes, excavació de la roca d'Avinyó.

2. Un dels noms populars del diable. Rabelaís ha dit: «Més fi que mestre Mosca».

3. Altre nom popular del dimoni.

4. En moltes encontrades de Provença, especialment en la montanya del Leberoun, prop de Robion (Vaucluse), moltes roques estimbades o antics dolmens porten el nom de *Palet del Diable*, i són atribuïdes per les llegendes a una partida de palet jugada entre Déu i Satanas al principi del món.

5. Alusió a la llegenda del pont de Gard, qual construcció, com la de quasi tots els ponts romànics, es atribuïda al dimoni. La «llebra del pont de Gard» es un baix relleu que existeix sobre una paret del monument.

6. Alusió a una cançoneta infantil: *Plou, plou, souleio — sus lou pont de Marseio*, que ha inspirat a Paul Arène un deliciós romanç provençal.

CANT I

1. Vila dels entorns d'Avinyó, sobre la riba esquerra de la Durença.

2. Nom de dona que significa murtra. En les famílies jueves de la Provença se sol anomenar aixís a les dones que s diuen Ester. Segons els hebraïants, *Ester* i *Hadasa* volen dir lo mateix. I, en hebreu, *Hadasa* significa murtra, com *Nerto* en provençal.

3. Vescomte de Turena, per sobrenom *flagell de Provença*, i celebre capitost de facciosos que guerrejà per molt temps en aquest país a favor del comte Carles de Duras, enemic de la reina Joana. Se negà a l'atravesar el Rose (1399), i la seva mort ha donat origen a una dita. Quan una cosa es molt llarga o s fa esperar molt, encara s diu: *això es la mort den Turena*. Cesar de Notre-Dame diu en sa història que l nom de Turena es odiós a Provença.

4. Nom que s donà a les colles d'aventurers que infestaren el Mig-dia en el XIV^{en} segle.

5. Se dona l nom de *Segounau* al terrer que voregen les ribes del Rose.

6. Títol d'un poema novelesc del trobador Matfre Ermengaut, de Béziers.

7. «Les filles de Toscana porten totes un rameilet de gessami l dia de les bodes.» (*Provence artistique et pittoresque.*)

CANT II

1. Carrer d'Avinyó, qual nom significa *carrer entlosat*.

2. Famós tribú que intentà restablir a Roma l sistema republicà i fou internat a Avinyó de 1347 a 1353.

3. Nat a Huesca, Aragó, i elegit en Avinyó Papa en 1394, en temps del gran cisma d'Occident. Morí a Espanya en 1424.

4. Rei aragonès que vingué a Avinyó en 1396 a visitar a Benet XIII.

5. La *Sorgo* es el nom del riu format per la font de Vaucluse, i les branques d'aquest riu s'anomenen també *Sorgo*.

6. Una tradició suposa que un soterrani unia l palau dels Papes am la torrella de Castell-Renart. En Avinyó, davall la torra de Trouillas, com a Castell-Renart davall les runes del castell, s'ensenyen encara les sortides d'aquest tunel.

7. Promontori que domina la ciutat d'Avinyó.

CANT III

1. Els comtes de Provença de les dues cases d'Anjou s'intitulaven en llurs documents: *Dei gratia rex Jerusalem et Siciliae, comes Provinciae Forcalquieri*; i el rei René s'anomenava: *Per la gracia de Dieu rey de Jerusalem, de Aragon, de ambas Sicilias, de Valencia, de Sardenha et de Corçega, duc d'Anjou et de Bar, comte de Barcelona et de Provensa, de Forcalquier et de Piemont*.

2. Vocable de la catedral d'Aries.

3. Mena de sobrenom que la gent dóna al sol, puix fa més o menys llarga la *durada* dels dies.

4. Vègi-s la nota 3 del cant I.

5. Nom vulgar de l'antiga abadia de Sant Cesari d'Aries.

6. En el gran cisma d'Occident la cristianitat se

dividí en dues obediències, una que regoneixia per Papa al pontífice de Roma, i altra al d'Avinyó.

7. El Papa Benet XIII, declarat anti-papa per l'Església, havia sigut Abat de Mont-Major.

8. Llacuna que cobria ls alentorns de Mont-Major, avui seca.

9. El poble, que mira a l'oreneta com un aucell del bon Déu, creu que refila l nom de Jesucrist.

10. Nom popular d'una columna antiga que encara se veu sobre l camí d'Arles a Tarascó, i que servia de fita entre les abadies de Mont-Major i Sant Cesari.

CANT IV

1. Santa Maria la Major, nom d'una basílica d'Arles.

2. Vilatjà d'Arles, que deixà memòries manuscrites en provençal.

3. Nom que designava un instrument de música que s troba encara en moltes esglésies de Provença. Era una roda que tenia clavada set campanetes que donaven les set notes de la gamma i que s voltejava, en les grans solemnitats, per medi d'una corda i una manuela.

4. Nom d'un quarter perdut de la Camarga.

5. El golf de Lleó, anomenat en els mapes *sinus Leonis*, *mare Leonis* (1269), tragué probablement son nom del lleó armorial que portava l pabelló de la república d'Arles, quals nombroses naus solcaven antigament les aigües de llurs paratges. En l'Edat Mitjana s nodria en Arles un lleó viu a expenses del tresor públic. El cronista Bertrand Buisset ne parla sovint: « L'an que dessus (MCCCCII), lo jorn XXVII de may, lo Rey Lois fes combatre lo leon d'Arle amb un taur; e y fou pre-

sent Madama Violant sa molher, e Madama Maria, mayre dei Rey, e Madama de Corcin, e motas outras damas, e mousen Karle, prince de Taranta, frayre del Rey Lois, e mots autres senhors, cavalliers e escudiers, e tota autre gent que esser y volc, e y podie venir. L'an MCCCCV, lo jorn ters d'abril, mori lo leon d'Arle, lo qual avie viscut, stant en Arle, XVIII ans e VI mes.»

La manutenció del lleó d'Arles fou suprimida per deliberació del 4 d'Abril de 1553. Pera majors detalls vegis *Le Musée*, revista arlesiana, historica i literaria, publicada per M. Emile Tassin.

6. *Barris* de la ciutat d'Arles.

CANT V

1. Generalment se creu que aquestes paraules són dites per les religioses a la professa que acaba de pronunciar sos vots.

2. Petita moneda usada antigament a Provença.

3. Cert condiment inventat probablement pels pastors.

4. Nom que portava a Arles el cap-de-colla de la ronda.

5. Encontrada del territori d'Arles, entre aquesta ciutat i Tarascó.

TAULA

	<u>Pags.</u>
Prolec.	5
I. — Els barons	11
II. — El Papa	25
III. — El rei	40
IV. — Els lleons	56
V. — La monja	69
VI. — L'angel	82
VII. — El diable.	94
Epileg.	107
Notes	112